

1798

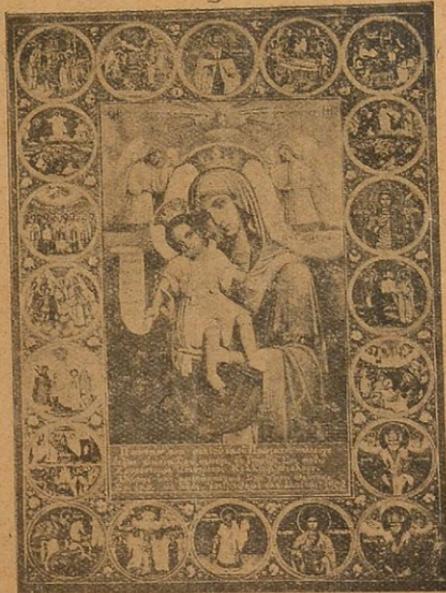
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ
Καθηγητοῦ τῶν Θεολογικῶν ἐν τῷ προτύπῳ σχολείῳ τοῦ Διδασκα-
λείου τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ
Ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλίου, καὶ φόρου Ἀναγκ. Δανείου Δρχ.	5,30
Τιμὴ βιβλιοσήμου	2.—
Πρόσθετος φόρος Ἀναγκαστικῆς Δανείου	0,40
Ἀριθμὸς ἀδείας κυκλοφορίας 762	

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ)—46
1925

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

αδ

1798

Δ.2224

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Καθηγητοῦ τῶν Θεολογικῶν ἐν τῷ πρωτεύοντι σχολείῳ τοῦ Διδασκαλείου τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΘΟΔΟΞΩΝ

Ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ἙΚΔΟΣΙΣ ἙΒΔΟΜῆ

TIMHΣ ENEKA

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ) - 46

1925

Ἀριθ. Πρωτ. 30.342
Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17ῃ Αὐγούστου 1918.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ἙΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Δ. Μπαλῶνον

Συγγραφεὴ διδασκτικῶν βιβλίων

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ἀποφάσεως τῇ 25 τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 2 τοῦ ἰσταμένου δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 56 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη, ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1918—1919 καὶ ἐφεξῆς, τὸ πρὸς χρῆσιν ὑποβληθὲν ἐν χειρογράφῳ ὑμέτερον βιβλίον **ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ**, διὰ τὸν μαθητὰς τῆς γ' τάξεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀντιστοίχων τάξεων τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαίδευσως. Ὑποχρεοῦσθε δὲ ὅπως πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἐν ταῖς σχετικαῖς ἐκθέσει τοῦ συμβουλίου περιλαμβανομένας ἀποδείξεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
ΔΗΜ. ΔΙΓΚΑΣ

Ν. Δ. Τσιριμῶκος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Ὅρισμός καὶ διαίρεσις τῆς Ὁρθοδόξου χριστιανικῆς Κατήχησεως.

Ὅπως ἕκαστος μαθητῆς πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰ καθήκοντά του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὅπως ἕκαστος πολίτης ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὰ καθήκοντά του πρὸς τὴν Πολιτείαν, τοιουτοτρόπως ἕκαστος Χριστιανὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τῆς Θρησκείας του. Τὸ μάθημα, εἰς τὸ ὁποῖον διδασκόμεθα τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τῆς Θρησκείας μας, λέγεται ὀρθόδοξος χριστιανικὴ Κατήχησις.

Αἱ διδασκαλίας τῆς Θρησκείας εἶναι δύο εἰδῶν : α') δογματικά, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύομεν (π. χ. πιστεύω ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι Θεάνθρωπος) καὶ β') ἠθικά, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν (π. χ. πρέπει νὰ τιμῶ τοὺς γονεῖς μου) δι' αὐτὸ καὶ ἡ κατήχησις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη : α') τὸ δογματικόν, ὅπου διδασκόμεθα τί πρέπει νὰ πιστεύομεν καὶ β') τὸ ἠθικόν, ὅπου διδασκόμεθα τί πρέπει νὰ πράττωμεν.

§ 2. Περὶ Θρησκείας.

Μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τῶν πρωτοπλάστων, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐπληθύνθησαν καὶ διεσπάρησαν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐλησημονήθη ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἡ δὲ Θρησκεία διεμορφώθη κατὰ διάφορον τρόπον εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς γῆς. Ἄλλοι ἐπίστευσαν ὡς Θεὸν τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, ἄλλοι τὸ πῦρ ἢ τὰ ζῶα ἢ τὰ δένδρα ἢ ἄλλα ὄντα τῆς φύσεως. Ὅλοι ὅσοι ἐλάτρευσαν ὡς Θεὸν τὰ διάφορα ὄντα τῆς φύσεως ἐπλανήθησαν, διότι ἐλάτρευσαν τὰ κτίσματα ἀντὶ νὰ λατρεύσουν τὸν Δημιουργόν των.

Οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ κατήντησαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, δὲν ἠδύνατο μὲ τὸν νοῦν των νὰ εὔρουν τὴν ἀληθῆ Ἱερουργίαν καὶ νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ ἐννοίαν· διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε, δηλ. ἐφάνερωσε, τὸ θέλημά του εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφάνερωσε τὰς βάσεις τῆς ἀληθοῦς Ἱερουργίας εἰς τοὺς Ἑβραίους, διὰ τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν εἰς αὐτούς· βραδύτερον δὲ ἀπεκάλυψε τὴν ἀληθῆ καὶ τελείαν Ἱερουργίαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αἱ Ἱερουργεῖαι ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων οἱ ὀπαδοὶ λατρεύουσι ἀντικείμενα τῆς φύσεως, λέγονται φυσικαί· ἐκεῖναι δέ, τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψεν αὐτὸς ὁ Θεὸς (ἡ Ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ), λέγονται ἀποκεκαλυμμένα.

Αἱ Ἱερουργεῖαι, αἱ ὁποῖαι κηρύττουν τὸν ἕνα μόνον ἀληθινὸν Θεόν, λέγονται μονοθεϊστικαί, ὅσαι δὲ διδάσκουν πολλοὺς θεοὺς λέγονται πολυθεϊστικαί. Μονοθεϊστικαὶ Ἱερουργεῖαι εἶναι τρεῖς, ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἡ χριστιανικὴ καὶ ἡ μωαμεθανικὴ· πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ πολυθεϊστικαί.

§ 3. Περὶ τῶν πηγῶν τῆς χριστιανικῆς Ἱερουργίας.

Τὰς γνώσεις μας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς Ἱερουργίας ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν, τὰς ὁποίας διὰ τοῦτο καλοῦμεν πηγὰς τῆς Ἱερουργίας μας.

α') Περὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς.

Ὁ Θεός, ὅπως ἐμάθαμεν, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ θέλημά του εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἔστειλε εἰς τὸν κόσμον ἀνδρας φωτισμένους μὲ τὸ Πνεῦμά του, τοὺς πατριάρχας, τὸν Μωϋσῆν, τοὺς προφήτας καὶ τέλος αὐτὸν τὸν υἱὸν του, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους του μαθητάς, τοὺς ἀποστόλους.

Ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ Σωτῆρος, οἱ ὁποῖοι μετέδιδαν εἰς τὸν κόσμον τὸν λόγον τοῦ

Θεοῦ, περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῆς Θρησκείας τὴν ἁγίαν Γραφήν.

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφώτιζε τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἁγίας Γραφῆς, λέγομεν ὅτι αὕτη εἶναι βιβλίον θεόπνευστον.

Ἡ ἁγία γραφή (ἢ ἅγιοι Γραφαὶ ἢ Βίβλος) διαιρεῖται εἰς δύο μέρη : α') τὴν παλαιὰν Διαθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἑβραίους, διὰ τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν προφητῶν καὶ τῶν λοιπῶν θεοπνευστῶν ἀνδρῶν, καὶ β') τὴν κεινὴν Διαθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων.

Τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, 49 τὸν ἀριθμὸν, ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχὰς πρὸ Χριστοῦ, ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς καὶ ἔχουν ποικίλον περιεχόμενον· δύνανται ὅμως κατὰ τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν περιέχουν, νὰ διαρθροῦν εἰς τρεῖς τάξεις, ἴτοι : α') ἱστορικά, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν (ὅπως λ. χ. τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου ἱστορεῖ πῶς ἐξῆλθαν οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ πῶς ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὁ δεκάλογος· τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν, τὴν ἱστορίαν τῶν Κριτῶν κτλ.)· β') διδακτικά ἢ ἠθικά· ταῦτα, εἰς γλῶσσαν ποιητικὴν, περιέχουν ἠθικὰ διηγήματα ἢ ρητὰ ἢ προσευχὰς (ὅπως λ. χ. τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, οἱ ψαλμοὶ κτλ.)· γ') προφητικά, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς προφητείας τῶν προφητῶν (ὅπως λ. χ. ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαίου, τοῦ Ἱερεμίου κτλ.).

Ἐπειδὴ ἡ παλαιὰ Διαθήκη ἀπηρυθύνετο πρὸς τοὺς Ἑβραίους, τὰ βιβλία αὐτῆς ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν βιβλίων καὶ ἀποσπασμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν, ὅπως ἐλέγετο ἡ ὁμιλουμένη τότε ὑπὸ τῶν Ἑβραίων γλῶσσα.

Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κυρίως χάριν τῶν Ἑβραίων τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνόουν τὴν ἑβραϊκὴν, ἀλλ' ὠμίλουν τὴν ἑλληνικὴν.

Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶνε 27, τὰ ἐξῆς : 1) Τὰ τέσ-

σαρα εὐαγγέλια· τὸ κατὰ Ματθαῖον, Μάρκον, Λουκᾶν καὶ Ἰωάννην, ὅπου ἔξιτορεῖται ὁ βίος καὶ περιέχεται ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2) Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, σύγγραμμα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ὅπου ἔξιτορεῖται ὁ βίος καὶ ἡ δράσις τῶν ἀποστόλων καὶ μάλιστα τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου. 3) Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων : α') Αἱ 14 ἐπιστολαὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται ἢ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μιᾶς πόλεως ἢ πρὸς ὄρισμένον ἄτομον, ἦτοι ἀνὰ δύο πρὸς Κορινθίους, πρὸς Θεσσαλονικεῖς, καὶ πρὸς Τιμόθεον, καὶ ἀνὰ μία πρὸς Ρωμαίους, Γαλάτας, Ἐφεσίους, Κολοσσαεῖς, Φιλιππησίους, Τίτον, Φιλήμονα καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους β') αἱ 7 καθολικαὶ ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανούς. ἔγραψαν δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, δύο ἀπὸ τὸν ἀπόστολον Πέτρον, καὶ ἀνὰ μία ἀπὸ τοὺς ἀδελφοθεοὺς (1) Ἰάκωβον καὶ Ἰούδαν.

4) Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, ὅπου ἀποκαλύπτεται, δηλ. φανερῶνεται, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ νικήσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ θὰ θριαμβέσῃ.

Τὰ βιβλία τῆς καινῆς Διαθήκης ἔγραψαν ὅλα τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ.) ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μόνον τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἔγραψεν εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν, ἀλλὰ ταχέως μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

β') Περὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως.

Οἱ εὐαγγελισταὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲν κατέγραψαν ὅλας τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας, οὔτε ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἔθιμα· πολλὰ ἐδίδαξαν μόνον προφορικῶς· τὸ σύνολον τῶν θρησκευτικῶν τούτων ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν περιέχονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ εἶναι σύμφωνα πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς, μετεδό-

1) Ἀδελφοθεοὶ λέγονται τὰ τέκνα τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ ἐκ γάμου πρὸ τῆς μνηστείας του μετὰ τὴν Παρθένον.

θησαν δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων μέχρις ἡμῶν, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καλοῦμεν ἱερὰν Παράδοσιν.

Τὰς διαφόρους λειτοργίας καὶ ἀκολουθίας, τὰς διαφόρους ἑορτὰς τῆς Ἐκκλησίας μας, τὰς εἰκόνας, τὰς νηστείας, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὸ θυμίασμα, τὸ νὰ προσευχόμεθα πρὸς ἀνατολὰς κ. τ. λ. δὲν γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἢ ὅποια οὐδὲν διδάσκει περὶ ὧν τούτων. Ὅλα αὐτὰ, τὰ ὅποια καθωρίσθησαν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ μετεδόθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς μιᾶς χριστιανικῆς γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἀποτελοῦν τὴν ἱερὰν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Αὕτη ἡ ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει ρητῶς νὰ τηρῶμεν τὴν ἱερὰν Παράδοσιν («τὰς παραδόσεις κατέχεται»).

§ 4. Ἐκκλησίαι, αἵρέσεις, σχίσματα.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἢ ὅποια περιέχεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν, διετήρησε σὺν κα ἀνόθευτον μόνῃ ἢ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία· τοῦναντίον δὲ ἐνόθευσεν αὐτὴν μὲ πολλὰς προσθήκας καὶ ἀνθρωπίνας μεταγενεστέρως παραδόσεις καὶ πλάνας ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἢ ὅποια ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν τὸ ἔτος 867 μ. Χ. καὶ αὐτοκαλεῖται κοθολικὴ Ἐκκλησία. Ἀπὸ δὲ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπεσπᾶσθησαν, κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, αἱ Ἐκκλησίαι τῶν διαμαρτυρομένων. Αὗται ὡς μόνῃν πηγὴν τῆς Θρησκείας ἀναγνωρίζουν τὴν Ἁγίαν γραφήν καὶ ἀπορρίπτουν ὅ,τι δὲν διδάσκεται ὑπὸ αὐτῆν· διὰ τοῦτο οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν ἔχουν εἰκόνας, νηστείας, θυμίαμα, σημεῖον σταυροῦ κ. τ. λ., διότι ταῦτα δὲν διδάσκει ρητῶς ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλ' ἡ ἱερὰ παράδοσις, τὴν ὅποιαν δὲν ἀποδέχονται.

Εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουν, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ῥῶσσοι, οἱ Ῥωμοῦνοι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι. Ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουν

1) Α'. Καρινθ. ΙΑ., 2.

ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς δογματικὰς ἀληθείας καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦν δογματικῶς τὴν μίαν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν ὅμως ἡ μία ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διακρίνεται εἰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι διοικοῦνται ἀνεξαρτήτως ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Εἶναι δὲ αἱ αὐτοκέφαλοι αὗται Ἐκκλησίαι αἱ ἑξῆς: Αἱ Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Κύπρου, Ἑλλάδος Ρωσσίας, Ρωμουνίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας,

Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν παραδέχονται δόγμα τι ἢ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἣ ἔχουν διάφορον ἀντίληψιν περὶ αὐτῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, λέγονται αἰρετικοί. Τοιοῦτοι ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὸν πέμπτον αἰῶνα, οἱ Νεστοριανοὶ (εἰς Περσίαν καὶ Κουρδιστάν) καὶ οἱ Μονοφασίται (οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἀβησσυνοὶ καὶ οἱ Κόπται τῆς Αἰγύπτου). ὅλοι αὐτοὶ διαφωνοῦν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Σωτῆρος.

Ὅσοι δὲ διαφέρουν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ τάξιν ἢ τὴν λατρείαν, λέγονται σχισματικοί. Σχισματικοὶ εἶναι ἀπὸ τοῦ 1872 οἱ Βούλγαροι, διότι εἰς τὰς πόλεις τῆς τότε εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπου κατ' εἰ ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠρισμένος ἀριθμὸς Βουλγάρων, ἤθελον νὰ ἐγκαταστήσουν καὶ βούλγαρον ἐπίσκοπον δι' αὐτούς, ἐνῶ εἰς μίαν πόλιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπισκοποῦν συγχρόνως δύο ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἀφοῦ ὁ ἐπίσκοπος εἶναι δι' ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους, ἀνεξαρτήτως φυλῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

§ 5. *Περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.*

Τὰ δογματα τῆς Θρησκείας μας εὐρίσκονται, ὅπως εἶδαμεν, εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν. Ὅλοι ὅμως οἱ Χριστιανοὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναγνώσουν καὶ νὰ ἐννοήσουν τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ὥστε ἀπὸ αὐτὰς τὰς πηγὰς νὰ γνωρίζουν τί πρέπει νὰ πιστεύουν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη ἕκαστος Χριστιανὸς νὰ γνωρίσῃ τὰς κυριωτέρας διδασκαλίας τῆς Θρησκείας του, ὥστε νὰ μὴ παραπλανᾶται ἀπὸ τὰς αἰρέσεις, ἢ Ἐκκλησία, ἀπὸ τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ αἰῶνα, συνέτασσε συντόμους ἐκθέσεις πίστεως, εἰς τὰς ὁποίας περιείχοντο αἱ θεμελιώδεις δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Θρησκείας.

Ἀπὸ τὰς διαφοροὺς ἐκθέσεις τῆς πίστεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας γενικὴν διάδοσιν καὶ αὐθεντικὸν κῆρος ἔλαβεν εἰς τὴν Ἀνατολίην, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου (τὸ 381 εἰς Κωνσταντινούπολιν), ἡ ἐκθεσις τῆς πίστεως, ἢ μέχρι σήμερον εἰς κοινὴν χρῆσιν ἢ ὁποία ἀπὸ τὴν πρώτην λέξιν αὐτῆς λέγεται «Πιστεύω»· ἐπειδὴ δὲ αὕτη εἶναι τὸ σύμβολον, δηλαδὴ τὸ σημεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνονται οἱ πιστοὶ ἀπὸ τοῦ ἀπίστους, λέγεται καὶ σύμβολον τῆς πίστεως· λέγεται δὲ καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως, διότι ὅταν λέγωμεν τὸ «πιστεύω» ὁμολογοῦ-

μεν τὴν πίστιν μας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σύμβολον τοῦτο περιέχει τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς Νικαίας (325 μ. Χ.), λέγεται καὶ «σύμβολον τῆς Νικαίας».

Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα, δηλαδὴ μέρη, τὰ ὁποῖα διδάσκουν κατὰ σειρὰν περὶ τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς Θρησκείας μας· ἦτοι περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ βαπτίσματος, τῆς ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

§ 6. Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως εἶναι τὸ ἑξῆς : «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτῳ».

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν μας εἰς τὸν ἓνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δηλ. τὸ σύμπαν, αὐτὸς ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ ὄντα τοῦ κόσμου καὶ ὅσα βλέπομεν (τὰ δένδρα, τὰ ζῶα κ. τ. λ.) καὶ ὅ α δὲν βλέπομεν (τὰς ψυχάς, τοὺς ἀγγέλους κ.τ.λ.) Αὐτὸς δὲ κρατεῖ τοῦ παντός, δηλ. ἐξουσιάζει, κυβερνᾷ τὸ σύμπαν, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε καὶ δι' αὐτὸ λέγεται παντοκράτωρ.

§ 7. Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Τὸν Θεὸν «εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται»¹ καὶ δι' αὐτὸ δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ὁποῖος εἶναι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσίαν, διότι τοῦτο ὑπερβαίνει τὴν ἀντίληψίν μας. Ὅπως ὅμως δι' ἓνα ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἔννοιάν τινα ἀπὸ τὰς ἰδιότητάς του (ἐάν εἶναι ἀγαθός, δίκαιος, σοφός κ.τ.λ.) τοιουτοτρόπως καὶ ἔννοιάν τινα περὶ Θεοῦ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀπὸ τὰς ἰδιότητάς του. Ὅπως δὲ

1) Τιμοθέου 6'. 16.

τὰς ιδιότητες τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον δὲν εἶδαμεν ποτέ, μανθάνομεν ἀπὸ προόωπα ἀξιόπιστα ἢ ἀπὸ τὰς πράξεις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ. ἂν καὶ δὲν τὸν εἶδομεν, γνωρίζομεν ἢ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν ἢ ἀπὸ τὰ ἔργα του (λ. χ. ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον συμπεραίνομεν ὅτι εἶναι παντοδύναμος).

Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ παντέλειον πνεῦμα, ἐπομένως δὲν ἔχει σῶμα· ἀφοῦ δὲ δὲν ἔχει σῶμα, εἶναι ἀόρατος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἁγία Γραφή ἀναφέρει περὶ χειρῶν, ὄτων, ὀφθαλμῶν κ.τ.λ. τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἀνθρωπομορφικῶν ἐκφράσεων· ἐπειδὴ δηλ. ὁ ἀνθρώπος βοηθεῖ μὲ τὴν χεῖρα, κατ' ἀναλογίαν, ἀντὶ να εἴπωμεν ὅτι ὁ Θεὸς προστατεύει τινά, λέγομεν· ἡ χεῖρ τοῦ Κυρίου εἶναι μετὰ τινος, ἂν καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔχη χεῖρας. Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος τὰς γνώσεις του ἀποκτᾷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τῶν ὄτων, κατ' ἀναλογίαν, ἀντὶ να εἴπωμεν ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει τι, λέγομεν ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς του βλέπει ἢ τὸ οὖς του ἀκούει, ἐνῶ δὲν ἔχει οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε ὄτα.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι τέλειον πνεῦμα, δι' αὐτὸ ὁ Σωτὴρ, ὅταν ὠμίλει μὲ τὴν Σαμαρεῖτιδα, εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει να τὸν λατρεύομεν ὡς ἐὰν ἦτο ὑλικὸν ὄν, μὲ ὑλικὸν τρόπον, μὲ θυσίας καρπῶν καὶ ζῶων, ἀλλὰ μὲ πνευματικὸν τρόπον, μὲ καλὰς πράξεις: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».¹

Ἄφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι τέλειον πνεῦμα ἀποκλείεται ἀπὸ αὐτὸν πᾶσα ἀνθρωπίνη ἀτέλεια καὶ εἶναι: 1) ἀναρχος, δηλ. χωρὶς ἀρχήν, διότι δὲν ὑπῆρχε χρόνος ἄνευ Θεοῦ· 2) ἀθάνατος, διότι ἡ ὕλη ἀποθνήσκει, καὶ Αὐτός, ὡς τέλειον πνεῦμα, δὲν ἔχει ὕλην· 3) ἀχώρητος· δὲν περιορίζεται εἰς ὄρισμένον χωρὸν, ἀλλ' εἶναι τοῦναντίον πανταχοῦ παρῶν· 4) ἀνευδεής· δὲν ἔχει οὐδενὸς ἀνάγκην· 5) ἀμετάβλητος, διότι ἀφοῦ εἶναι τέλειος, δὲν δύναται να γίνῃ τελειότερος· 6) ἅγιος, δηλ. δὲν ἔχει ἁμαρτίαν.

Δὲν ἀποκλείεται ὅμως μόνον ἀπὸ τὸν Θεὸν πᾶσα ἀνθρωπίνη ἀτέλεια, ἀλλ' εἰς αὐτόν, ὡς τέλειον πνεῦμα, ἀποδίδεται καὶ πᾶσα τελειότης, καὶ εἶναι: 1) παντογνώστης, διότι γνωρίζει τὰ πάντα,

1) Ἰωάν. Δ'. 24.

καὶ αὐτὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν καὶ αὐτὸς τὰς σκέψεις τῶν ἀθρώπων (π. χ. ἐγνώριζε τὴν πονηρὰν σκέψιν τοῦ Ἡρώδου διὰ τὸν Σωτῆρα) 2) παντοδύναμος, δύναται νὰ πράξῃ πᾶν ἀγαθὸν (ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός) 3) πάνσοφος, πράττει ὅλα μὲ σοφίαν 4) δίκαιος, ἀμοίβει τὸ ἀγαθὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν καὶ 5) πανάγαθος· στέλλει τὰ ἀγαθὰ του καὶ φροντίζει δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους: «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους»¹ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

§ 8. Ἡ Ἀγία Τριάς.

Ὅταν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔστειλε τοὺς μαθητάς του νὰ κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιον, παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ βαπτίζουν ὅσους γίνονται Χριστιανοὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι, κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ Προδρομοῦ, ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ ὕδατα, ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς νὰ λέγῃ: οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ ἠὲ ἠδόκισα· τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα κατήλθεν ἀπ' αὐτὸν ὡσὰν περιστέρα.

Κατὰ τὸ σύμβολον δὲ τῆς πίστεως, ἐνᾧ διδάσκει περὶ ἑνὸς Θεοῦ, διακρίνει Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἐκ τούτων ὅλων διδασκόμεθα ὅτι ὁ εἰς κατ' οὐσίαν Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἢ τρεῖς πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀποτελοῦν δὲ καὶ αἱ τρεῖς αὗται ὑποστάσεις ἓνα μόνον τριπλόστατον Θεόν, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον, οὐχὶ δὲ τρεῖς θεοὺς, διότι καὶ ἐντελῶς ἡ αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῶν τριῶν ὑποστάσεων, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται ὁμοούσιαι.

Διακρίνονται δὲ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις μεταξύ των μόνον κατὰ

1) Ματθ. Ε'. 45.

τὸ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ὁ εἷς Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἓνα μόνον Θεόν, οὔτε τί σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς· διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ ἁγίας Τριάδος εἶναι μυστήριον.

§ 9. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Ἵπῃρξε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε κόσμος. Ὁ Θεὸς ὅμως ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε πάντοτε, ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον, διὰ νὰ δύναται νὰ ζήσουν εἰς αὐτὸν ὄντα εὐτυχή.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ δημιουργήσῃ τι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὕλην τινά· ὁ Θεὸς ὅμως ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐνῶ δὲ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ δημιουργήσῃ τι μεταχειρίζεται τὰς χεῖρας του ἢ μηχανήματι, ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον μὲ μόνον τὸν λόγον του, μὲ μόνην τὴν θέλησίν του. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιούργησε τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Τελευταῖον δὲ ἐδημιούργησε τὸ τελειότερον ὄν τοῦ κόσμου τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν ἢ πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ, σκέπτεται καὶ προοδεύει.

Ἡ ἁγία Γραφή παριστάνει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔγινε ἀπὸ πηλόν, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι εἶναι ὕλικόν καὶ φθαρτόν, ὅπως τὰ δημιουργήματα τὰ ἐκ πηλοῦ· τὴν δὲ ψυχὴν παριστάνει ὡς πνοὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι εἶναι ἀόρατος ὡς πνοή.

Ἐδημιουργήθη δὲ ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. Τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει, ὅπως ὁ Θεός, νοῦν, μὲ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ κατ' ὁμοίωσιν σημαίνει ὅτι, ἐὰν κάμη καλὴν χρῆσιν τοῦ νοῦ

του δύναται νὰ γίνῃ ἀγαθὸς καὶ νὰ ὁμοιάσῃ τοιουτοτρόπως ὁπωσδήποτε πρὸς τὸν Θεόν.

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐπλάσθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἦσαν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα· ἀπὸ τὸ ζεῦγος δὲ αὐτῶν τῶν πρωτοπλάστων καταγόνται πάντες οἱ ἄνθρωποι.

Ὁ Θεὸς, πρὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ὕλικου κόσμου, ἐδημιούργησεν ὄντα ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι εἶναι χωρὶς σῶμα, πνεύματα καθαρὰ, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀόρατοι καὶ ἀθάνατοι, ἔχουν δὲ ὡς ἔργον νὰ ἀγγέλου καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ὡς γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν Ἰσαρίαν. Τινὲς ὅμως ἐκ τῶν ἀγγέλων παρήκουσαν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν πονηροί, καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν παρ' αὐτοῦ.

Εἶπαμεν ὅτι οἱ ἀγγελοὶ δὲν ἔχουν σῶμα· χάριν ὅμως τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων προσλαμβάνουν ἐνίοτε μορφήν αἰσθητήν. Ἄν καὶ δὲν ἔχουν σῶμα λέγονται καὶ παρίστανται εἰς εἰκόνας ὡς ἐξαπτέρυγα, ὅχι διότι ἔχουν πραγματικῶς ἑξ πτέρυγας, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι τάχιστα ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐὰν εἶχαν ἑξ πτέρυγας.

§ 10. Ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου.

Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, δὲν ἀφήκεν αὐτὸν εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ φροντίζει ὡς οὐράνιος Πατήρ, διὰ τὴν συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἡ φροντίς αὕτη τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν κόσμον λέγεται θεία πρόνοια.

Ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ τὸν κόσμον φαίνεται ἀπὸ τοὺς σφωτάτους φυσικοὺς νόμους, τοὺς ὁποῖους ἔθεσε πρὸς διατήρησιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ σύμπαντος.

Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν φροντίζει μόνον διὰ τὸν κόσμον, ὡς ὅλον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα δημιουργήματα αὐτοῦ. Ὅπως μας εἶπεν ὁ Σωτὴρ, ὁ Θεὸς φροντίζει διὰ τὴν τροφήν τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, καὶ διὰ τὸν στολισμὸν τῶν

ἀνθέων, τὰ ὁποῖα οὔτε πλέκουσ, οὔτε ὑφαίνουσι. Οὐδὲ ἐν στρουθίον δύναται νὰ πέσῃ εἰς τὴν γῆν, χωρὶς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

Ἐφοῦ ὁ Θεὸς φροντίζει διὰ τὰ ἐλάχιστα ὄντα τῆς φύσεως, πόσον περισσότερον προνοεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος τόσον ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὰ; Ἡ ἰδιαιτέρα δὲ πρόνοια τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τοῦ ἔδωκε νοῦν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πρὸς χάριν του ἔστειλε τοὺς προφῆτας καὶ αὐτὸν τὸν Υἱὸν του.

§ 11. Ἡ ἀρχέγονος κατάστασις καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων.

Εἶδομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς πρωτοπλάστους, καὶ ὅτι τοὺς ἐπροίκισε μὲ νοῦν καὶ ἐλευθέραν θέλησιν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς αὐτόν. Ὅπως δὲ ἐμάθαμεν εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὡς τόπον κατοικίας εὐφορώτατον παράδεισον, ὅπου εὐοίσκοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀπελάμβαναν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὅσα εὐρίσκοντο ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὁ Θεὸς ὅμως διὰ νὰ δοκιμάσῃ καὶ διὰ νὰ γυμνάσῃ τοὺς πρωτοπλάστους νὰ συγκρατοῦν τὰς ἐπιθυμίας των, ἀπηγόρευεν εἰς αὐτοὺς νὰ φάγουν ἀπὸ τοὺς καρποὺς ἐνὸς μόνου δένδρου ὠνομάσθη δὲ τὸ δένδρον αὐτὸ δένδρον γνῶσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διότι ἐὰν δὲν ἔτρωγαν οἱ πρωτόπλαστοι ἐξ αὐτοῦ θά ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν καλοί, ἐνῶ ἐὰν ἔτρωγαν θά ἀπεδεικνύοντο κακοί.

Ἄν καὶ ἦτο εὐκολώτατον εἰς τοὺς πρωτοπλάστους νὰ τηρήσουν αὐτὴν τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, ἵφου ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου ἦσαν εἰς τὴν διάθεσίν των, ἐν τούτοις δυστυχῶς παρήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχαν λάβει τόσας εὐεργεσίας, καὶ ἔφαγαν ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν.

Ἡ παρακοὴ καὶ ἡ ἀχαριστία τῶν πρωτοπλαστῶν ἦτο με γάλη, δι' αὐτὸ μεγάλη ἦτο καὶ ἡ τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὁ νοῦς των ἐσκοτίσθη, ἤρχισαν νὰ ἀσθενοῦν καὶ νὰ ὑποφέρουν, καὶ ἐνῶ ἔως τότε ἦσαν ἀθάνατοι, ἔγιναν θνητοί.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ ζευγος τῶν πρωτοπλάστων κατάγεται δλό-
κληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, αἱ συνέπειαι τῆς ἁμαρτίας τῶν
προπατόρων μετεδόθησαν εἰς αὐτὸ καὶ ἔκτοτε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι
ἔχουν τὰς αἰτίας τινὰ πρὸς τὸ κακὸν καὶ ζοῦν μὲ πάθη μὲ πόνους
καὶ μὲ ἀσθενείας, τέλος δὲ ἀποθνήσκουν. Μόνιον ὁ Θεάνθρωπος
ἔγεννήθη χωρὶς τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

§ 12. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος.

Μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἡ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώ-
πων ἤρξανε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἐξαίρεσιν ἀπειλοῦν φιλό-
σοφοὶ τινες μετὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκήρυτταν ὑψη-
λοτέρας τινὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας· καὶ οἱ προ-
φῆται τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, φωτιζόμενοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ
Θεοῦ, προπαρασκευάζον τὴν ἀνθρωπότητα εἰς μετάνοιαν. Ἄλλ’
ἡ διαφθορὰ ἐξηκολούθει νὰ αὐξάνη καὶ νὰ διαδίδεται εἰς τὸν
κόσμον καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῆ μὲ τὰς ἰδίας
δυνάμεις. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο
νὰ σωθῆ μόνος του, ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶχε μέγιστον ἐνδιαφέρον
καὶ μεγίστην ἀγάπην δι’ αὐτόν, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ, χάριν τῆς
σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος τὸν ἴδιον αὐτοῦ Υἱόν.

Καὶ ἀληθῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ
ἐνηνθρώπησε, δηλ. ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην ἐκ Πνεύματος
ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, κατὰ τὸ ἔτος 750 ἀπὸ κτί-
σεως Ῥώμης. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τέλειος Θεός, ὁ
ὁποῖος ὑπῆρχε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, γίνεται καὶ τέλειος
ἄνθρωπος. Ὡς τέλειος μὲν Θεός εἶναι ἐντελῶς τῆς αὐτῆς οὐσίας
μὲ τὸν Θεὸν Πατέρα, ὡς τέλειος δὲ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπὸ
σῶμα καὶ ψυχῆν, κατὰ πάντα ὁμοίος πρὸς ὑμᾶς, μόνον ὅτι δὲν
ἔχει τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Κατὰ ταῦτα ἡ μία ὑπόστασις τοῦ Θεανθρώπου διακρίνεται
εἰς δύο φύσεις, τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, αἱ ὅποια ἐνοῦνται
εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεανθρώπου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

§ 13 Τί διδάσκει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως περὶ
τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἐνανθρωπή-
σεως αὐτοῦ.

Το δεύτερον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως διδάσκει τὰ ἐξῆς περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος: «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός. Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Συμβόλου, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐννοηθῇ τὸ ῥῆμα τοῦ α' ἄρθρου, τὸ πιστεύω, ὁ Σωτὴρ καλεῖται κύριος, ἐπειδὴ εἶναι κύριος τοῦ σύμπαντος. Ἰησοῦς ἦτο τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησίν του· σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Σωτῆρα. Χριστὸς σημαίνει βασιλεὺς, διότι οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων, ὅταν ἀνελάμβανον τὴν ἐξουσίαν, ἐχρίοντο, δηλαδὴ ἠλείφοντο μὲ μύρον· ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πνευματικὸς βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος ὠνομάσθη Χριστός. Καλεῖται δὲ ὁ Σωτὴρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μονογενῆς, διότι εἶναι ὁ μόνος κατὰ φύσιν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· εἴμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τέκνα αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ χάριν, δηλαδὴ μᾶς υἱοθέτησεν. Ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς· ἐγεννήθη δὲ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἦτοι προαιωνίως, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ὑπάρχη ὁ Υἱός· εἶναι καὶ ἀδιάσπαστος καὶ ὁ Πατὴρ, χωρὶς ἀρχῆν (ἀναρχος) καὶ χωρὶς τέλει (ἀθάνατος). Ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς καὶ γεννᾶται ἐκ θεοῦ φωτός τοῦ Πατρὸς, «φῶς ἐκ φωτός». Ὁ Σωτὴρ εἶναι Θεὸς ἀληθινός, ἐγεννήθη δὲ ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ καὶ δὲν ἐποίηθη, ὅπως τὰ λοιπὰ κτίσματα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Μὲ μίαν λέξιν ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος, δηλ. ἐντελῶς τῆς αὐτῆς οὐσίας πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται ἄλλως καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ Λόγου του ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, λέ-

Ῥορθόδω Χριστ Κατήχησις Δ. Σ. Μπαλάνου. Ἔκδ. 7η 14-10-925 2

γεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου τούτου «δι' οὗ (Υἱοῦ ἢ Λόγου) τὰ πάντα ἐγένετο».

Μετὰ τὸ ἄρθρον αὐτὸ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἐπολεμήθη κυρίως ἡ διδασκαλία τοῦ αἰρετικοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε, κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἦτο ἄνθρωπος ἄπλοῦς καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἢ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν γῆν· ἀλλ' ὅτι, ἐπειδὴ ἦτο τελειότερος τῶν ἀνθρώπων, ἀνυψώθη μετὰ θάνατον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς θείας τιμᾶς. Ἡ Ἐκκλησία μας κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, ἐπειδὴ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην οἰκουμενικῆν σύνοδον (τὸ 325 μ. Χ.):

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος διδάσκει τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως: «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Περὶ τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Σωτῆρος ἐδιδάχθημεν εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης.¹

§ 14. Ἡ διδασκαλία καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε τὴν τελειοτάτην δογματικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν. Κατ' αὐτὴν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πανάγαθος Πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, εἶναι πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοὶ καὶ ἴση; ἀξίας, διότι ὅλοι φέρουν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί, πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν ἐπίσης ὅλους, καὶ ἡ ἀγάπη αὕτη πρὸς τὸν πλησίον εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα τῶν Χριστιανῶν: «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις».²

1) Ὁ διδάσκων πρέπει ν' ἀνακεφαλαιώσῃ μετὰ τῶν μαθητῶν, τὰ τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος.

2) Ἰωάν. ΙΓ'. 35.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁ Σωτὴρ διετύπωσε εἰς διαφόρους ὁμιλί-
ας τοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν
συμπεριέλαβε τὰς κυριωτέρας ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανι-
σμοῦ· συχνάκις δὲ ὁμιλεῖ μὲ παραβολάς. ¹

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἐδίδαξε μόνον τὴν ὑψίστην ἀρετὴν,
ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἐφήρμοσεν αὐτὴν εἰς τὸν βίον τοῦ τοιοῦτοτρό-
πως δὲ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς παράδειγμα ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς
ἔχουσιν αὐτοῦ. ² Ἐδίδασκε π. χ. τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ
Αὐτὸς ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του. Ἐδίδασκε τὴν ὑπο-
μονὴν καὶ ἀνεξικακίαν, καὶ ὅλος τοῦ ὁ βίος ἦτο ἐν διαρκὲς μά-
θημα ὑπομονῆς καὶ ἀνεξικακίας, καὶ ὑπέφερε, χωρὶς νὰ ὀργι-
σθῆ, κτυπήματα καὶ ὕβρεις. Ἐδίδασκε νὰ ἀγαπῶμεν καὶ αὐτοὺς
τοὺς ἐχθρούς· καὶ Αὐτὸς ἐκάλει τὸν Ἰούδαν φίλον καὶ ἠῦχετο
διὰ τοὺς σταυρωτάς του· «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι

»· ³ Ἐδίδασκε νὰ συγχωρῶμεν πάντα ἄνθρωπον, ὁ
ὁποῖος μετανοεῖ εὐλικρινῶς, καὶ Αὐτὸς συνεχώρησε, ὅταν εὐρί-
σκετο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὸν μετανοήσαντα ληστὴν. Ἐδίδασκε
τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ ἐφρόν-
τισε διὰ τὴν ἁγίαν Μητέρα του καὶ ὅταν ἀπέθνησκεν εἰς χεῖρας
τοῦ Πατρὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ἐδίδασκεν ὅτι πάντα τοῦ
κόσμου τὰ ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν πρέπει ἕκαστος νὰ θυ-
σιάσῃ χάριν τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ θείου θελήματος, καὶ Αὐ-
τὸς ἔπεσε χάριν αὐτῶν θῦμα.

Ὡστε ὁ Σωτὴρ δὲν εἶνε μόνον Διδάσκαλος τῆς ὑψίστης ἀρε-
τῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος ἐκτελεστὴς ταύτης, τέλειον ὑπόδειγμα
ἠθικότητος, «ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν
τῷ στόματι αὐτοῦ». ⁴ Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εὔρη εἰς αὐτὸν τὴν ἐλαχί-

1) Οἱ μαθηταὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ διδάσκοντος, ἐπαναλαμβάνουν
τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν καὶ τὰς παραβολάς, αἱ ὁποῖαι ἐδιδάχθησαν
εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

2) Α', Πέτρου Β', 21.

3) Λουκ. ΚΓ', 34.

4) Α', Πέτρο, Β', 22.

στην ἁμαρτίαν καὶ μὲ τὸ καλὸν τοῦ παραδείγμα ἔγινε δι' ἡμᾶς· «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή».¹

§ 15. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ μὲ τὴν θεϊαν διδασκαλίαν τοῦ ἐκίνησε τὸν θανατομασμόν ὄλων τῶν καλῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποστροφὴν ὄλων τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Αὐτοὶ συνηνώθησαν ἐναντίον τοῦ καὶ κατώρθωσαν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, νὰ καταδικασθῇ εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον, τὸ 33 μ. Χ., ὅταν ἦτο ἡγεμὼν τῆς Ἰουδαίας ὁ Πόντιος Πιλάτος· καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης ὁ Τιβέριος. Ἀφοῦ δὲ ἀπέθανεν ἐτάφη ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου καὶ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ ἐξ Ἀριμαθαίας.

Τὸ τέταρτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως συγκεφαλαιώνει ὅλα αὐτὰ εἰς ὀλίγας λέξεις : «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἐπισφράγισις τοῦ ἁγίου βίου του καὶ δίδαγμα δι' ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα πρόθυμοι νὰ θυσιάσωμεν τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, χάριν τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐνῶ δὲ ἕως τότε ἡ ἀνθρωπότης ἔζη εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἕνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος, προσήγγισε πάλιν τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἕκαστε ἕκαστος ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς τὸν Χριστὸν ὧς Σωτῆρα καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, σώζεται.

§ 16. Ἡ ἀνάστασις, ἡ ἀνάληψις καὶ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρος.

Τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ ὁ τάφος καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἀνέστη ὁ Κύριος, κατὰ τὸν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς. Ὁ Σωτὴρ ἀπέθανε τὴν τρίτην ὥραν τοῦ ἀπογεύματος τῆς Παρασκευῆς· ἔμεινε δὲ εἰς τὸν τό-

1) Ἰωάν. 1Δ'. 6.

«φρον τὸ ὑπόλοιπον τῆς Παρασκευῆς, ὁλόκληρον τὸ Σάββατον καὶ τὰς ὀλίγας ὥρας τῆς Κυριακῆς· τοιουτοτρόπως συμπληροῦνται αἱ τρεῖς ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας ἔμεινεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν τάφον. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, ἐνίκησε τὸν θάνατον καὶ διεβεβαίωσε μετὰ αὐτὴν ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ ἀναστηθῶμεν. Τὸ πέμπτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως λέγει : «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς».

Ὁ Σωτὴρ, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐνεφανίζετο πολλάκις εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ τέλος τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐνώπιον τῶν ἐκπλήκτων μαθητῶν του.

Ἀφοῦ δὲ ἀνελήφθη, ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς διὰ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε, καὶ ἔλαβε τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν προαιωνίως. Διὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀγία γραφὴν ὅτι ἐτιμήθη ὁ Σωτὴρ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, μεταχειρίζεται κατ' ἀνθρωπίνην ἀναλογίαν, τὴν ἑκφρασίν ὅτι «ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς», διότι οἱ ἄνθρωποι ὅταν θέλουν νὰ τιμήσουν τινὰ τὸν θέτουν πρὸς τὰ δεξιὰ.

Τὸ ἕκτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως διδάσκει ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀνελήφθη καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ λέγει : «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.»

Εἰς χρόνον δέ, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὁ Θεάνθρωπος, οὐχὶ ὅπως κατὰ τὴν πρώτην παρουσίαν του ταπεινῶς, ἀλλ' ἐνδόξως, διὰ τὴν κρίσιν ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ θὰ εἶναι ἡ βασιλεία του αἰωνία. Ταῦτα διδάσκει τὸ ἔβδομον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως : «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

§ 17. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πραγματεύεται τὸ ὄγδοον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς : «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ

ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐξυπακούεται τὸ ρῆμα τοῦ α' ἄρθρου, τὸ πιστεύω. Τὸ πνεῦμα καλεῖται ἅγιον, δηλαδή ἀναμάρτητον· κύριον, διότι ἐξουσιάζει τὸ σύμπαν· ζωοποιόν, διότι δίδει πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς πιστοὺς. Τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς. Ἐφοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶνε ἴδιον πρόσωπον τῆς Τριάδος πρέπει νὰ προσκυνῆται καὶ νὰ δοξάζεται μετὰ τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ δόξαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶνε ὁμοούσιον. Ἐφανερώθη δὲ καὶ ἐλάλησε τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον διὰ τῶν προφητῶν, οἱ ὁποῖοι, φωτιζόμενοι ἀπὸ αὐτοῦ, ἐκήρυξαν εἰς τὸν κόσμον.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν εἰς τοὺς ἀποστόλους τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, διὰ νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ αὐτούς. Ἐκτοτε δὲ παραμένει διαρκῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν προφυλάττει ἀπὸ πάσαν πλάνην καὶ καθοδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν.

§ 18. Περὶ Ἐκκλησίας.

Τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως πραγματεύεται περὶ Ἐκκλησίας καὶ εἶνε τὸ ἐξῆς: «Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Ἐννοεῖται πάλιν τὸ ρῆμα τοῦ πρώτου ἄρθρου, τὸ πιστεύω.

Πρῶτον πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τί ἐννοοῦμεν ὅταν λέγωμεν ὅτι πιστεύομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκκλησία ἐνταῦθα δὲν εἶνε εἰς τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως, τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς, τοῦ ναοῦ· ἀλλ' Ἐκκλησίαν, ὅταν λέγωμεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου καὶ οἱ ὁποῖοι συνδέονται πρὸς αὐτὸν καὶ μεταξύ των μετὰ τὴν

αὐτὴν πίστιν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ λατρείαν.

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ἅμα ἐξέλεξε τοὺς πρῶτους μαθητάς του, ἐξηπλώθη δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων, ἰδίως ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 33 μ. Χ., ὅτε ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ. Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μέλη δὲ ὅσοι πιστεύουν εἰς Αὐτόν· διαιροῦνται δὲ τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας εἰς κληρικούς καὶ εἰς λαϊκούς.

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται «μία», διότι μία εἶνε ἡ ἀληθὴς ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀποτελοῦν μίαν ποιμνὴν, μὲ ποιμένα τὸν Χριστόν. Λέγεται «ἅγια» ὄχι μόνον, διότι αὕτη εἶνε ἅγια, δηλ. χωρὶς πλάνην καὶ ἁμαρτίαν ἀφοῦ τὴν καθοδηγεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὁ Χριστός, εἶνε ἅγια, καὶ σκοπὸς αὐτῆς εἶνε νὰ καταστήσῃ τὰ μέλη τῆς ἅγια. Ἡ Ἐκκλησία λέγεται «καθολικὴ», διότι εἶνε ἐξηπλωμένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον· «ἀποστολικὴ» δέ, διότι ἰδρύθη μὲν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ἀλλὰ διεδόθη καὶ ἐστερεώθη διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, τῶν ὁποίων διαφυλάττει σῶαν καὶ ἀκεραίαν τὴν ἔγγραφον καὶ προφορικὴν διδασκαλίαν.

§ 19. Περὶ μυστηρίων.

Μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει ἀναγεννᾶται, δηλ. ἀπὸ ἁμαρτωλοῦ γίνεται ἐνέργητος, καὶ δικαιοῦται, δηλ., καθίσταται, δίκαιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τέλος δὲ ἁγιάζεται, δηλ., γίνεται ὅσον τὸ δυνατόν, τέλειος Χριστιανός.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον πνευματικὸν ὄν ἀλλὰ καὶ ὕλικόν, ἡ ἐνέργεια τῆς θείας χάριτος συνδέεται μὲ τελετὰς τινάς, κατὰ τὴν τέλεισιν τῶν ὁποίων μεταδίδεται αὕτη μὲ μυστηριώδη τρόπον.

Αἱ ἱεραὶ αὗται τελεταί, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ κατὰ τὴν τέλεισιν τῶν ὁποίων με-

ταδίδεται μυστηριωδῶς ἢ ἀόρατος χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγονται μυστήρια.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ: τὸ βίπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ ἐξομολόγησις, ἡ θεία εὐχαριστία, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱερωσύνη. Ἐκ τούτων τα τέσσαρα πρῶτα εἶνε ὑποχρεωτικά, δηλ., ὑποχρεοῦται νὰ τὰ ἐκτελῇ ἕκαστος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ εἶναι Χριστιανός· τὰ δὲ τρία τελευταῖα (εὐχέλαιον, γάμος καὶ ἱερωσύνη) εἶνε προαιρετικά, δηλ. μὴ ὑποχρεωτικά.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ τελεσθῇ ἐν μυστήριον διὰ νὰ ἐπενεργήσῃ ἡ θεία χάρις, ἀλλὰ πρέπει ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὸ μυστήριον, νὰ ἔχῃ πίστιν καὶ νὰ εἶναι προπαρασκευασμένος ὅπως πρέπει.

§ 20. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος

Ἰνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, ὅτι, ὅταν ὁ Σωτὴρ ἔγινε τριάκοντα ἑτῶν ἦλθε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν πρόδρομον, εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, διὰ νὰ βιπτισθῇ παρ' αὐτοῦ.

Ὅταν δὲ ἔπιτελε τοὺς μαθητάς του διὰ νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον, παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ βαπτίζουν τους γίνονται Χριστιανοί «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Ἰοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος οἱ ἀπόστολοι ἐδίδασκον τὰς κυριώτερας ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὕστερον ἐβάπτισον πάντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ γίνῃ Χριστιανός, ἀφοῦ ὡμολόγει τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν.

Ὅταν ὁμως ἐγενικεύθη ὁ Χριστιανισμός, ἀπὸ τὸν τρίτον αἰῶνα, διὰ νὰ μὴ ἀποθνήσκουν παιδία ἀβάπτιστα, εἰσῆχθη γενικῶς ἡ συνήθεια τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, δηλ. νὰ βαπτίζονται νήπια. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ νήπιον δὲν δύναται νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν του, ὠρίσθη ὁ ἀνάδοχος (ὁ νοτός), ὁ ὁποῖος ὁμολογεῖ αὐτὸς τὴν πίστιν ἀντὶ τοῦ βαπτιζομένου.

Εἰς τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος ὁ πιστὸς καταδύεται τρεῖς φορὰς ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ ἀναδύεται ἔξ αὐτοῦ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου

Πνεύματος». Ἐπειδὴ μὲ ὕδωρ καθαρίζονται αἱ ἀκαθαρσίαι τοῦ σώματος, διὰ τὸ νὰ συμβολισθῇ ὁ καθαρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας γίνεται χρῆσις ὕδατος. Ἐπειδὴ δὲ μὲ ἔλαιον ἔθεράπευον τὸν παλαιὸν καιρὸν τὰς πληγὰς, χύνεται εἰς τὴν κολυμβήθραν ὀλίγον ἔλαιον διὰ τὸ νὰ συμβολισθῇ ἡ θεραπεία τῶν πνευματικῶν πληγῶν, τῶν ἁμαρτιῶν. Καταδύεται δὲ εἰς τὴν κολυμβήθραν ὁ βαπτιζόμενος καὶ ἀναδύεται ἕξ αὐτῆς τρεῖς φορὰς, διὰ τὸ νὰ συμβολισθῇ ἡ τριήμερος ταφὴ καὶ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος· ὅτι δηλ. ὅπως ὁ Σωτὴρ μετὰ τριήμερον τάφην ἀνέστη τοιοῦτοτρόπως πρέπει καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος βαπτίζεται νὰ θάψῃ τὴν ἁμαρτίαν του καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ὕδωρ νέος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίαν.

Μὲ τὸ βάπτισμα καθαρίζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐὰν δὲ εἶναι ἐνήλικος καὶ ἀπὸ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο τὸ δέκατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως λέγει : «ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Ἀφοῦ δὲ καθαρισθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὁ βαπτισθεὶς συμφιλοῦται μὲ τὸν Θεόν, ἀναγεννᾶται πνευματικῶς καὶ γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας· δι' αὐτὸ ὁ Σωτὴρ εἶπεν «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται». (1)

Εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ὅταν ἡ βύθισις εἰς τὸ ὕδωρ θὰ ἦδύνατο νὰ βλάψῃ τὴν ὑγείαν, ἀντὶ βαπτίσματος δύναται νὰ γίνῃ ῥάντισμα μὲ ὕδωρ. Εἰς ὑψίστην δὲ ἀνάγκην, ἐὰν ὑπάρχῃ φόβος μὴ ἀποθάνῃ τις ἀβάπτιστος, γίνεται τὸ βάπτισμα εἰς τὸν ἀέρα· δηλ. οἰοσδήποτε, ἀνήρ ἢ γυνή, ὑψώνει τρεῖς φορὰς τὸ παιδίον εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ θεωρεῖται τοῦτο βαπτισμένον.

Τὸ βάπτισμα εἶνε μυστήριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

§ 21. Τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος.

Εὐθύς μετὰ τὸ βάπτισμα τελεῖται καὶ ἕτερον μυστήριον, τὸ

(1) Μάρκου Ιε', 16.

χρῖσμα. Ὁ ἱερεὺς κατ' αὐτὸ χρίει, δηλ. ἀλείφει, τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ βαπτισθέντος, σταυροειδῶς, μὲ ἅγιον μύρον, διὰ τὴν ἁγιασθοῦν. Τὸ μύρον εἶνε ἔλαιον ἀνάμικτον μὲ 40 περίπου ἀρωματώδεις ὕλας. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος λαμβάνει τὸ μύρον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὴν δειξῆναι τὸν στενὸν σύνδεσμον καὶ τὴν μεγάλην τιμὴν πρὸς αὐτό, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐξηρτάτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Παρασκευάζεται δὲ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὴν μεγάλην Τετάρτην καὶ ἀγιάζεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μεγάλης Πέμπτης.

Ὁ ἱερεὺς ὅταν χρίῃ τὸν πιστὸν μὲ μύρον λέγει : «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου» δηλαδή ἡ ἐπίχρσις αὐτῆ μὲ τὸ μύρον ἐπισφραγίζει ἐπιβεβαιώνει, τὴν ἐπιφοίτησιν τῆς δωρεᾶς, ἥτοι τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν βαπτισθέντα.

Μὲ τὸ χρῖσμα λαμβάνει ὁ πιστὸς τὰ χαρίσματα, τὰς δωρεᾶς ἢ τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἥτοι τὴν πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, χαρὰν, σοφίαν, εἰρήνην, ἐγκράτειαν κτλ.

Καὶ τὸ χρῖσμα, ὡς τὸ βάπτισμα, τελεῖται ἐφάπαξ μόνον δι' ἕκαστον πιστόν.

§ 22. Τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας

ἢ ἐξομολογήσεως.

Ὅταν ὁ πιστὸς ἁμαρτήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ μετανόησιν, δύναται νὰ συγχωρηθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐὰν ἐξομολογηθῆ τὰς ἁμαρτίας του εἰς πνευματικὸν μὲ εἰλικρίνειαν καὶ μὲ συντριβὴν καρδίας. Ὁ ἱερεὺς τότε ἀναγινώσκει συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ ἐπιθέτει τὰς χεῖρας εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πιστοῦ, τοῦ ὁποῖου συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι.

Ὁ Σωτὴρ ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀποστόλους του τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωροῦν τὰς ἁμαρτίας, ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μετανοοῦν, καὶ εἶπεν ὅτι τὰς ἁμαρτίας, τὰς ὁποίας συγχωροῦν αὐτοί, θὰ τὰς συγχωρῆ καὶ ὁ Θεός, ἐνῶ ἐκείνας, τὰς ὁποίας δὲν συγχωροῦν, δὲν θὰ συγχωρήσῃ καὶ ὁ Θεός : «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε

τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε κεκρατήνται». (1)

Οἱ ἀπόστολοι μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των, ἦτοι τοὺς ἐπισκόπους, μὲ ἄδειαν τῶν ὁποίων τελοῦν τὸ μυστήριον ἱερεῖς ὀριζόμενοι παρ' αὐτῶν, οἱ πνευματικοί.

Τὸ μυστήριον τοῦτο τελεῖται ὁσάκις ὁ πιστὸς αἰσθάνεται ἀνάγκην, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς θείας εὐχαριστίας.

§ 23. Τὸ Μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας ἢ μεταλήψεως.

Ὁ Σωτὴρ μίαν ἑσπέραν πρὸ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, συνέφαγε μὲ τοὺς ἀποστόλους. Κατ' αὐτὸν ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ ἀφοῦ τὸν ἠλόγησεν, ἔδωκεν ἐξ αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπε. «Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου»· ὕστερον δὲ ἔλαβε τὸ ποτήριον πλήρες οἴνου καὶ ἀφοῦ ἠὐχαρίστησε τὸν Θεὸν—ἐνεκα τοῦ ὁποίου λέγεται τὸ μυστήριον «θεία εὐχαριστία»—εἶπε: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου». Παρήγγειλε δὲ εἰς τοὺς μαθητάς του ὅταν συνέρχονται νὰ ἐπαναλαμβάνουν αὐτά: «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ ἱερὸν μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, οἱ δὲ ἀπόστολοι, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν του, ὅταν συνήρχοντο, ἐπανελάμβανον αὐτὸ τακτικῶς.

Πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου γίνεται χρῆσις ἐνζύμου ἄρτου καὶ οἴνου ξυθροῦ ἀναμεμιγμένου μὲ ὕδωρ, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι, ὅταν ἐκεντήθη ἡ πλευρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἔρρευσε αἷμα καὶ ὕδωρ.

Μετουσιῶνται δέ, δηλ. μεταβάλλεται, μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ ἄρτος εἰς σῶμα Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος εἰς αἷμα Χριστοῦ, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνη εἰς τὸν Θεὸν τὴν εὐχὴν τῆς μετουσιώσεως.

(1) Ἰωάννου Κ'. 23.

Ἐκαστος, ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει ἀπὸ τὸν ἡγιασμένον ἄρτον καὶ οἶνον ἐπαξίως μετὰ μετάνοιαν καὶ προπαρασκευήν, μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνοῦνται μετ' αὐτοῦ καὶ λαμβάνει ζωὴν αἰώνιον, ὅπως εἶπεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ: «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ». (1) Τοῦναντίον δὲ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει ἐναξίως, διαπραττεῖ μέγιστον ἁμάρτημα, «κρίμα ἑαυτῷ ἔσθιοι καὶ πίνοι». (2)

§ 24. Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου.

Ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους οἱ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἀσθενεῖς ἐχρίοντο ὑπὸ τοῦ ἱερέως μετ' ἡγιασμένον ἔλαιον, διὰ νὰ θεραπευθῇ ἡ ἀσθενεία των· τοιοῦτοτρόπως ὤρισθη τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου. Καὶ τοῦτο, ἐνῶ ὁ ἱερεὺς χρίει τὰ μέλη τοῦ ἀσθενοῦς μετ' ἡγιασμένον ἔλαιον καὶ ἀναγινώσκει εὐχὴν, ἐπέρχεται ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία, ὅταν εὐδοκήσῃ ὁ Θεός, θεραπεύει τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἀσθενείας τοῦ πιστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία μας παρέχει τὸ εὐχέλαιον ὁσάκις ὁ πιστὸς ζητήσῃ τοῦτο καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μεγάλην Τετάρτην, ὡς προπαρασκευὴν διὰ τὴν μετέληψιν κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην.

§ 25. Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

Ὅταν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἐνοῦνται διὰ τοῦ γάμου, ἡ Ἐκκλησία ἐπικαλεῖται τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ εὐλογήσῃ καὶ ἀγιασῇ τὸν σύνδεσμον αὐτῶν καὶ διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των.

Πρὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου ἀναγινώσκειται ἡ ἀκολουθία τῆς μνηστείας, ὅτε ἀνταλλάσσονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως οἱ δακτύλιοι

(1) Ἰωάν. ΣΤ'. 56.

(2) Κορινθ. ΙΑ'. 29.

ἀρραβῶνες, ὡς σημεῖον ὅτι θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ὑπόσχεσις διὰ τὸν γάμον. Εἰς δὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ γάμου ἀνταλλάσσονται στέφανοι, διὰ τὸ δηλωθῆναι πόσον τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία τοὺς νυμφευομένους.

Εἰς γάμον δὲν δύνανται νὰ ἔλθουν οἱ κληρικοί, ἀφοῦ χειροτονηθοῦν, καὶ οἱ μοναχοί. Καὶ ὁ γάμος μεταξὺ συγγενῶν ἀπαγορεύεται, ὡς καὶ ὁ γάμος μετέροθρησκον δηλ. μετὰ Χριστιανῆν. Ὁ γάμος ὀρθοδόξου μετὰ ἀλλόδοξον, δηλ. μετὰ Χριστιανῆν, ἢ ὁποῖα ἀνήκει εἰς ἄλλην Ἐκκλησίαν (δυτικὴν ἢ διαμαρτυρομένην) ἢ μετὰ αἰρετικὴν ἢ σχισματικὴν ἐπιτρέπεται, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τελεσθῇ τὸ μυστήριον ἀπὸ ὀρθόδοξου ἱερέα καὶ νὰ γίνονται τὰ τέκνα ὀρθόδοξα. Μετὰ τὸν θάνατον ἢ μετὰ νόμιμον διαζύγιον ἐπιτρέπεται δεύτερος καὶ τρίτος γάμος.

§ 26. Τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης.

Ὁ Σωτὴρ ὅταν ἐξέλεξε τοὺς ἀποστόλους του, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν νὰ διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ τελοῦν τὰ μυστήρια καὶ νὰ κηρύττουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι δὲ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐπεκαλοῦντο τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ μετέδιδον τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των, καὶ τοιουτοτρόπως συνέστη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης.

Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν χειροτονούμενον καὶ ἀναγινώσκει εὐχὴν, διὰ τὸ κατέλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ θεία χάρις, ἢ ὁποῖα τοῦ δίδει τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς: τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ διάκονος διακονεῖ, ἤτοι βοηθεῖ μόνον κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, χωρὶς νὰ δικαιῶται νὰ τελῆσθαι αὐτὸς αὐτά, καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ πρεσβύτερος τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια πλὴν τῆς ἱερωσύνης, τὴν ὁποῖαν μόνον ὁ ἐπίσκοπος δύναται νὰ τελῆσθαι, καὶ τῆς μετανοίας, τὴν ὁποῖαν τελεῖ μόνον μετὰ εἰδικῆς ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου. Τελεῖ δὲ πάσας τὰς τελετάς, πλὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ μύρου· ἔτι δὲ κηρύττει

τει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς περιφερείας του, τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς τελετάς, καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι χειροτονοῦνται ὑπὸ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον ἐπισκόπων.

Ἐξ ἱστορικῶν λόγων εἰς ἕκαστον ἱερατικὸν βαθμὸν διεμορφώθησαν διάφοροι τίτλοι καὶ ἀξιώματα (ἀρχιεπίσκοπος, μητροπολίτης, πατριάρχης· πρωτοπρεσβύτερος, οἰκονόμος, ἀρχιμανδρίτης, σκευοφύλαξ, ἀρχιδιάκονος κτλ.).

Ἡ ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἡ ὁποία ἐδρεύει εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν ὡς διαρκοῦς προέδρου καὶ 4 ἐπισκόπων, ὡς μελῶν οἱ ὅποιοι καλοῦνται κατ' ἔτος κατὰ σειρὰν τῆς χειροτονίας των.

Ὅταν ἐξαιρετικὴ περίπτωσις ἐπιβάλλῃ, συνέρχονται οἱ ἐπίσκοποι μίᾳς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ἢ μεγαλύτερας ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας καὶ ἀποτελοῦν τοπικὴν Σύνοδον.

Ὅταν δὲ συνέλθουν ἐπίσκοποι ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην διὰ νὰ συσκεφθοῦν πρὸς λύσιν σπουδαίων ζητημάτων, ἀποτελεῖται οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Αἱ οἰκομενικαὶ Σύνοδοι ἀποφαίνονται ἀλαθῆτως· συνεκροτήθησαν δὲ ἐπὶ τοιαῦται ἐν ὄλφ, ἀπὸ τοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ ὄγδδου αἰῶνος.

Μετὰ τὴν χειροτονίαν ὁ κληρικὸς δὲν δύναται νὰ νυμφευθῇ. Οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι δύνανται νὰ εἶναι ἔγγαμοι, οἱ ἐπίσκοποι ὅμως λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀγάμων.

§ 27. Τὰ μυστήρια εἰς τὴν δυτικὴν καὶ τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀποδέχεται ἐπίσης ἐπὶ μυστήρια, ὅσα καὶ ἡ Ὀρθόδοξος. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ὅμως ἀποδέχονται μόνον δύο μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν· ἔχουν καὶ αὐτοὶ χρῆσμα, γάμον, ἱερωσύνην, ἀλλὰ ὡς ἀπλᾶς τελετάς, ὅχι ὡς μυστήρια, δηλαδὴ δὲν παραδέχονται ὅτι μεταδίδεται κατὰ τὴν τέλει αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ δυτικὴ καὶ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία ἔχουν διαφορὰς τινὰς ὡς πρὸς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας· αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, ἀντὶ νὰ βαπτίξῃ, θαντίζει μὲ ὕδωρ τοὺς πιστοὺς παρὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν συνήθειαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἐχώρισε τὴν τέλεσιν τοῦ χρίσματος ἀπὸ τὸ βάπτισμα· ὁ βαπτισθεὶς δηλαδὴ μαγθάνει πρῶτον τὰ στοιχεῖα τῆς κατηγήσεως, καὶ ὕστερον, μετὰ τὸ ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας, συνήθως εἰς ἡλικίαν 12—14 ἐτῶν, λαμβάνει τὸ χρίσμα. Ἐνῶ δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ χρίσμα τελεῖ πᾶς ἱερεὺς, εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν μόνον ὁ ἐπίσκοπος δικαιοῦται νὰ τὸ τελέσῃ.

Κατὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεσαίωτος, ἀντὶ συνήθους ἄρτου προσφέρει ἄζυμα· ἐκ δὲ τοῦ ἡγιασμένου οἴνου, λευκοῦ συνήθως, δίδει μόνον εἰς τοὺς κληρικούς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς. Δὲν δύναται δὲ ὁ παῖς νὰ μεταλάβῃ πρὶν λάβῃ τὸ χρίσμα. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι μεταλαμβάνουν καὶ ἄρτου καὶ οἴνου.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία παρέχει τὸ εὐχέλαιον μόνον εἰς τοὺς ἑτοιμοθανάτους, ὡς ἐφόδιον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Εἰς τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν δὲν ὑπάρχουν ἐπίσκοποι, ἀλλὰ μόνον διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι. Ἡ ἀγγλικὴ Ἐκκλησία ἔχει καὶ ἐπισκόπους, λέγεται δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἐπισκοπικὴ. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι κληρικοὶ εἶναι ἕγγαμοι. Εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν οἱ κληρικοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ εἶναι ἄγαμοι.

§ 28. Περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, ἡ ψυχὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ τὸ μὲν σῶμα, ὡς ὑλικὸν καὶ φθαρτόν, ἀποσυντίθενται, ἡ δὲ ψυχὴ, ὡς ἄυλος, μένει ἀθάνατος. Καὶ αἱ μὲν ψυχαὶ τῶν ἀγαθῶν

μεταβαίνουν εἰς τὸν παράδεισον, ὅπου προαπολαμβάνουν μέρος τῶν ἀμοιβῶν, αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν κακῶν μεταβαίνουν εἰς τὴν κόλασιν, ὅπου προαπολαμβάνουν μέρος τῶν ποινῶν.

Ὅταν ὁ Σωτὴρ ἔλθῃ πάλιν ἐνδόξως, κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς», τότε τὰ σώματα τῶν νεκρῶν θὰ ἀναστοῦν πνευματικώτερα καὶ ἀθάνατα καὶ θὰ ἐιωθοῦν μὲ τὰς ψυχὰς τῶν τὰ δὲ σώματα τῶν ζῶντων θὰ ἀλλάγουν καὶ θὰ γίνουν καὶ αὐτὰ πνευματικώτερα καὶ ἀθάνατα. Τότε θὰ παρουσιασθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅσοι ἔζησαν εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, πρὸ τοῦ δικαίου Κριτοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς θὰ ἐμφανισθῇ μὲ δόξαν, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους του καὶ θὰ κρίνῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀναλόγως τῶν πράξεων των : «ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». (1)

Ὅπως ἀνέπτυξεν ὁ Σωτὴρ, εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως (2) ὅσοι ἦσαν καλοὶ πρὸς τὸν πλησίον θὰ θεωρηθοῦν ὅτι εὐηργέτησαν αὐτὸν τὸν Σωτὴρα, ἐνῶ οἱ κακοὶ πρὸς τὸν πλησίον θὰ θεωρηθοῦν ὡς κακοὶ πρὸς Αὐτόν.

Καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ θὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν παράδεισον, οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὴν κόλασιν. Εἰς τὸν παράδεισον οἱ ἀγαθοὶ θὰ ζοῦν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους του, θὰ ἔχουν διαρκῆ χαρὰν καὶ γαλήνην καὶ θὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν. Οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὴν κόλασιν, μακρὰν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔχουν διαρκῶς λύπας καὶ στεναγμοὺς καὶ θὰ ἔχουν πάντοτε ἐνώπιόν των τὰς κακὰς των πράξεις.

Οἱ καλοὶ θὰ μείνουν αἰωνίως εἰς τὸν παράδεισον καὶ οἱ κακοὶ εἰς τὴν κόλασιν, ὅπως διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν παραβλῆν τοῦ πλουτοῦ καὶ τοῦ Λαζάρου. (3)

Αἱ ἀμοιβαὶ εἰς τὸν παράδεισον καὶ αἱ ποιναὶ εἰς τὴν κόλασιν δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ δι' ὅλους, ἀλλὰ θὰ ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν πράξεων ἐκάστου.

Πότε θὰ γίνῃ ἡ μέλλουσα κρίσις δὲν γνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο

(1) Ρωμ. Β', 6.

(2) Ματθ. ΚΕ', 31—46.

(3) Λουκ. ΙΣ', 19—31.

πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι μὲ καλὰς πράξεις, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ τὴν παραβολὴν τῶν δέκα παρθένων (1).

Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς διδάσκουν τὰ ἄρθρα ια' καὶ ιβ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως· τὸ ια' διδάσκει «προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν», τὸ δὲ ιβ' «καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (2).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΗΘΙΚΟΝ

§ 29. Περὶ τοῦ δεκαλόγου.

Εἰς τὸ δογματικὸν μέρος τῆς Κατηχήσεως ἐδιδάχθημεν τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας, ὡς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, πρέπει νὰ πιστεύωμεν. Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· ἡ πίστις μας πρέπει νὰ δεκνύεται μὲ ἔργα ἀγαθὰ, διότι «ὡσπερ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἔστιν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ ἔστιν» (3).

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος τῆς κατηχήσεως, τὸ ἠθικόν, θὰ μάθωμεν τὰς ἠθικὰς ἀληθείας, δηλ. τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ὡς Χριστιανοί, πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν, πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

Τὰ καθήκοντά μας αὐτὰ διδάσκονται περιληπτικῶς εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ. Ἐκ τῶν δέκα ἐντολῶν αἱ μὲν τέσσαρες πρῶται διδάσκουν τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δὲ ἕξ τελευταῖαι πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

1) Ματθ. ΚΕ', 1—13.

2) Οἱ μαθηταὶ ἐνταῦθα, δέον νὰ ἐμάθωσιν ἐν συνεχείᾳ ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

3) Ἰακώβου Β', 26.

Ὁ Σωτὴρ δὲν κατήργησε τὸν δεκάλογον, ἀλλὰ τοῦναντίον τὸν συνεπλήρωσεν, ἰδίως εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν. Αἱ δέκα ἐντολαί, ὅπως συνεπληρώθησαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς ὁ κανὼν τοῦ ὁρθοῦ βίου.

§ 30. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια.

Εἶδαμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος· ὅτι Αὐτὸς προνοεῖ διὰ τὸν κόσμον καὶ ἰδιαίτερός δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· ὅτι Αὐτὸς εἶναι μὲ μίαν λέξιν ὁ οὐράνιος Πατὴρ μας ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται «πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον» (1). Αὐτὸν λοιπόν, τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, πρέπει νὰ λατρεύωμεν, οὐχὶ δὲ ψευδεῖς θεοὺς, ὅπως οἱ εἰδωλολάτραι, οἱ ὁποῖοι κἀμουν εἰδῶλα καὶ ὁμοιώματα τῶν διαφόρων ὄντων τῆς φύσεως, τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὰ προσκυνοῦν.

Ταῦτα διδάσκουν αἱ δύο πρῶται ἐντολαί.

Ἐκ τούτων ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐξῆς : «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ' ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Ἡ δὲ δευτέρα ἐντολὴ συμπληροῖ τὴν πρώτην καὶ διδάσκει : «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ καὶ ἔνω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς».

Ἡ τιμητικὴ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἁγίων οὐδόλως ἀντιβαίνει εἰς τὴν δευτέραν ἐντολήν, διότι τὰς εἰκόνας δὲν λατρεύομεν, ἀλλὰ τιμῶμεν, ἐπειδὴ εἰκονίζουσι πρόσωπα ἱερά.

Ὅταν λέγωμεν ὅτι λατρεύομεν τὸν Θεὸν ἐννοοῦμεν : α') ὅτι πιστεύομεν εἰς Αὐτὸν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψε· β') ὅτι ἐλπίζομεν εἰς τὴν προστασίαν του καὶ γ') ὅτι ἀμαρτῶμεν Αὐτόν, μὲ ὄλην τὴν καρδίαν, διότι «Αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς» (2).

1) Ἰακ. Α', 17.

2) Α' Ἰωάν. Δ', 19.

Τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν ἐχαρακτήρισεν ὁ Κύριος ὡς τὴν πρώτην καὶ μεγίστην ἐντολήν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή» (1).

Τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἐκδηλώωμεν ὅπως ἀρμόζει εἰς αὐτόν, ὡς τέλειον πνεῦμα, ὄχι μὲ ὑλικὰς θυσίας, ἀλλ' ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ, εἰς τὸν διάλογον μὲ τὴν Σαμαρείτιδα «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» (2) καὶ κυρίως τηροῦντες τὰς ἐντολάς του : «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἵνα τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρῶμεν» (3).

§ 31. Ἡ Προσευχή.

Ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος αισθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ προσεύχεται, δηλ. νὰ ἐκδηλώσῃ μὲ λόγους τὴν εὐσέβειάν του πρὸς τὸν Θεόν.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσεύχεται, ἢ ζητεῖ νὰ λάβῃ τι παρὰ τοῦ Θεοῦ (ὅπως εἰς τὸ «Πάτερ ἡμῶν»), ὁπότε ἡ προσευχὴ λέγεται δέησις· ἢ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα λαμβάνει παρ' αὐτοῦ (ὅπως «ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενος, εὐχαριστῶ σοι ἅγια Τριάς»), καὶ ἀνυμνεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὸ μεγαλεῖόν του (ὅπως «Δόξα σοι, Βασιλεῦ, Θεὲ παντοκράτορ») καὶ τότε ἡ προσευχὴ λέγεται δοξολογία.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρῶν, πανταχοῦ δυνάμεθα νὰ προσευχώμεθα πρὸς αὐτόν· κυρίως ὅμως τόπος προσευχῆς εἶναι οἱ ἱεροὶ ναοί, διότι ἐκεῖ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, κηρῶσεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ψάλλονται ὕμνοι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διότι ἐκεῖ γίνεται ζωηρότερος ὁ ἀδελφικὸς σύνδεσμος μὲ τοὺς συμπροσευχομένους· καὶ ἡ διακόσμησις δὲ τῶν ναῶν συντελεῖ εἰς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

Τὴν προσευχὴν μας δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν μηχανικῶς ἐκ

1) Ματθ. ΚΒ'. 37.

2) Ἰωάν. Δ' 24.

3) Ἰωάν. Α' Γ'. 3.

συνηθείας, ἀλλὰ νὰ ἐννοῶμεν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅσα λέγομεν κατ' αὐτήν. Ἐπίσης ἡ προσευχὴ δὲν πρέπει νὰ γίνεται χάριν ἐπιδείξεως, διὰ νὰ δεῖξωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι εἴμεθα εὐσεβεῖς, διότι τοιαύτην προσευχὴν δὲν δέχεται ὁ Κύριος. Ἐπειδὴ δέ, ὅταν προσευχώμεθα, εὐρισκόμεθα εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς πᾶσαν λέξιν καὶ κίνησιν καὶ εἰς τὴν στάσιν μας. Ἐπίσης δὲ πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν βαιτολογία, ἢτοι φλυαρία, διότι ὁ Θεὸς γνωρίζει τίνο; ἔχομεν ἀνάγκην πρὶν τοῦ ζητήσωμεν.

§ 32. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Δὲ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς φλυαρίας καὶ τὰς περιττολογίας εἰς τὴν προσευχήν, αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν μᾶς ἔδωκε τὸν τύπον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσευχώμεθα. Ἡ προσευχὴ αὕτη, λέγεται Κυριακὴ προσευχή, ἐπειδὴ ἐδιδάχθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Κύριον· λέγεται δὲ καὶ ἀπὸ τὰς τὰς πρώτας λέξεις «Πάτερ ἡμῶν».

Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν, τὰ ἑπτὰ αἰτήματα καὶ τὸν ἐπίλογον καὶ εἶναι ἡ ἑξῆς :

Ἐπίκλησις : Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·

α' αἶτημα : Ἁγιασθῆτω τὸ ὄνομά σου·

β' αἶτημα : Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

γ' αἶτημα : Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

δ' αἶτημα : Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

ε' αἶτημα : Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

ς' αἶτημα : Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

ζ' αἶτημα : Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος : Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Εἰς τὴν ἐπίκλησιν λέγομεν τὸν Θεὸν «Πατέρα», διότι εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώ-

πων λέγομεν δὲ «ἡμῶν» διὰ τὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀδελφικὴν σχέσιν, ἢ ὅποια ἐνώνει πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν καὶ ὁ Θεὸς εἶνε πανταχοῦ παρὼν, λέγομεν ὅτι εἶναι «ἐν τοῖς οὐρανοῖς», διὰ τὰ δεῖξωμεν τὸ μεγαλεῖόν του, ὅτι δὲν εὑρίσκειται μόνον εἰς τὴν γῆν ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἐκ τῶν Θεὸν ζητοῦμεν πρῶτον τὰ ἀγιασθῆ τὸ ὄνομά του, δηλ. τὰ δοξασθῆ, τὰ τιμηθῆ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὰ κατὰ τῶν ἔργα.

Εἰς τὸ δεύτερον αἴτημα ζητοῦμεν τὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· τὰ βασιλεύῃ, δηλαδή, εἰς τὴν γῆν ὁ θεῖος νόμος καὶ οὐχὶ τὸ κακόν. Ὅταν δὲ γίνῃ τοῦτο θὰ ἐκτελεῖται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους· τοῦτο δὲ ζητοῦμεν εἰς τὸ τρίτον αἴτημα.

Εἰς τὸ τέταρτον αἴτημα ζητοῦμεν τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον (τὸν ἀναγκαῖον), δηλαδή πάντα τὰ ἀπαραίτητα δι' ἡμᾶς ὑλικά ἀγαθὰ, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι ὁ ἄρτος. Λέγομεν δὲ «σήμερον», διὰ τὰ δεῖξωμεν τὴν ὀλιγάκειάν μας καὶ ὅτι δὲν ἀνησχοῦμεν διὰ τὴν αὔριον, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς προοῖ δι' ἡμᾶς.

Μὲ τὸ πέμπτον αἴτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν τὰ συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματά μας, τὰ ὅποια παρίστανται ὡς χρεὴ πρὸς Αὐτόν, μὲ τὴν συμφωνίαν τὰ συγχωρῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων πρὸς ἡμᾶς.

Ἐπειδὴ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς πολλάκις δοκιμάζει τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τὰ ἴδῃ τὴν πίστιν των, ὅπως λ. χ. τοὺς πρωτοπλάστους, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰὼβ κτλ. παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἔκτον αἴτημα, τὰ μὴ μᾶς ὑποβάλῃ εἰς τοιαύτας δοκιμασίας, τὰς ὁποίας θὰ μᾶς ἦτο δύσκολον τὰ ὑπερνικήσωμεν, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας μας. Ἀλλὰ τὸναντίον, μὲ τὸ ἕβδομον αἴτημα, παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν τὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, δηλ. ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰ μᾶς ἐνισχύσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῆς.

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου, τέλος, ἐξηγεῖται ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν πάντα ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ· διότι Αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς, ὁ παντοδύναμος καὶ ὁ δοξασμένος αἰωνίως. Τὸ δὲ «ἀμήν»

εἰς τὸ τέλος σημαίνει ἄς γίνῃ, εἴθε νὰ γίνουιν ὅσα ἠυχήθημεν εἰς τὴν Κυριακὴν προσευχῆν.

§ 33. Περὶ ἑορτῶν.

Εἰς τὸν Θεὸν πρέπει καθ' ἐκάστην νὰ προσευχώμεθα. Ἐπειδὴ ὅμως τὰς καθημερινὰς ἔχομεν καὶ τὴν ἐργασίαν μας, δὲν δυνάμεθα νὰ διαθέτωμεν πολὺν χρόνον διὰ τὴν προσευχὴν μας. Διὰ τοῦτο ὠρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ὡς ἡμέρα ἀργίας διὰ τοὺς Χριστιανοὺς, ὥστε νὰ ἀφιερώνωμεν αὐτὴν διὰ τὰ θρησκευτικὰ μας καθήκοντα. Ὁρίσθη δὲ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, διότι κατ' αὐτὴν ἀνέστη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ νεκρῶν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου ὠνομάσθη ἡ ἡμέρα αὕτη Κυριακή. Βραδύτερον δέ, μὲ τὸν καιρὸν, ὠρίσθησαν αἱ διάφοροι ἑορταὶ εἰς μνήμην καὶ τιμὴν τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων.

Αἱ ἑορταὶ δὲν ἔχουν μόνον θρησκευτικὸν σκοπὸν, ἀλλ' ἔχουν καὶ υγιεινὸν σκοπὸν· διότι κατ' αὐτὰς ὁ ἄνθρωπος ἀναπαύεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ τὴν ὑπερκόπωσιν καὶ τὴν ἐξάντλησιν καὶ ἀντλεῖ νέας δυνάμεις διὰ τὴν ἐργασίαν.

Ὁ Θεὸς, διὰ τῆς τετάρτης ἐντολῆς καθώρισεν εἰς τοὺς Ἑβραίους ἕξ ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος νὰ ἐργάζωνται, τὴν δὲ ἑβδόμην, τὸ σάββατον, ν' ἀφιερώνουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὴν τηροῦν ἁγίαν δηλ. καθαρὰν ἀπὸ πᾶσαν βεβήλωσιν. Ἡ τετάρτη ἐντολὴ εἶναι ἡ ἕξις : «Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάζειν αὐτὴν· ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις ὅλα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

Οἱ Ἑβραῖοι ἐτήρουν αὐστηρότατα τὸ σάββατον κατ' αὐτὸ ἀπαγορεύετο ὁ περιπατος πλέον ἀπὸ ἡμίσειαν ὥραν (σαββάτου ὁδός), ὡς καὶ ἡ ἐκτέλεσις πάσης ἐργασίας, ἔστω καὶ ἀπολύτου ἀνάγκης καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθοεργία. Δι' αὐτὸ οἱ Φαρισαῖοι κατηγοροῦν τὸν Ἰησοῦν, διότι ἐθανυματούργησε ἡμέραν Σαββάτου καὶ διότι ἐπέτρεψε κατ' αὐτὸ εἰς τοὺς μαθητὰς του νὰ κόπτουν στάχνας.

Ὁ Σωτὴρ ὁμως μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι δὲν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ νὰ τηρῆ τὸ σάββατον, ἀλλὰ τὸ σάββατον ἔγινε διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπομένως ὅταν πρόκηται διὰ τὸ καλὸν ἀτόμου ἢ τῆς κοινωνίας ἐπιτρέπεται, καὶ ἐνίοτε ἐπιβάλλεται ἢ ἐργασία καὶ κατὰ τὰς ἐορτάς· «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ' ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (1).

§ 34. Πῶς πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ τέλειον ὄν, πρέπει νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομά του μετὰ τοῦ μεγίστου σεβασμοῦ. Ἐλλειψιν δὲ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεὸν δεικνύουν ὅσοι μεταχειρίζονται τὸ ὄνομά του ἀνευλαβῶς, δηλ. ὅσοι ἀναφέρουν αὐτὸ εἰς βλασφημίας ἢ τὸ ἐπικαλοῦνται εἰς ὄρκους ψευδεῖς καὶ χωρὶς ἀνάγκην.

Τὴν ἀνευλαβῆ χεῖσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἀπαγορεύει ἡ τρίτη ἐντολή : «οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπιματαιῶ» (δηλαδὴ νὰ μὴ λάβῃς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ σου χωρὶς λόγον).

Ὁ Σωτὴρ συνεπλήρωσε τὴν τρίτην ἐντολὴν καὶ εἶπε νὰ ἀποφεύγωμεν ἄνευ λόγου πάντα ὄρκον, ὅχι μόνον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὄνομα παντὸς προσώπου ἢ πράγματος, διότι τὸ νὰ ὀρκίζεται τις εἰς δημιουργία εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ὀρκίζεται εἰς αὐτὸν τὸν Δημιουργόν. Οἱ ἄνθρωποι, ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ, πρέπει νὰ εἶναι τόσον φιλαλήθεις, ὥστε νὰ ἀρκῆ πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων των τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι.

Μόνον εἰς ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἐπιτρέπεται ὁ ὄρκος, π. χ. ὅταν ζητῆ τοῦτο ἢ πολιτεία εἰς τὸ δικαστήριον, ἢ ὅταν πρόκηται ν' ἀναλάβωμεν ὑπηρεσίαν τινα κτλ.

Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι, ὅταν εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὀρκισθῶμεν, πρέπει νὰ πράττωμεν τοῦτο μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς σοβαρότητος τῆς πράξεως καὶ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ψευδὴς ἢ ἀνευ λόγου ὄρκος εἶναι μέγιστον ἁμάρτημα.

1) Μάρκου Β'. 27.

§ 35. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μᾶς.

Ὅταν εἷς νομικὸς ἠρώτησε τὸν Σωτῆρα ποία εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἐντολὴ εἰς τὸν νόμον, ὁ Σωτὴρ ἀπήντησεν ὅτι ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολὴ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν· προσέθεσε δὲ ἁμέσως ὅτι δευτέρα ἐντολὴ, ὁμοία πρὸς τὴν πρώτην, εἶναι : «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» (1).

Πλησίον δὲ ὁ Χριστὸς ἐννοεῖ πάντα ἄνθρωπον, ὅπως ἐξήγησεν εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀγαθοῦ Σαμαρείτου (2).

Τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὸν πλησίον ἐξαγακτήρισεν ὁ Σωτὴρ ὡς τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν μαθητῶν του : «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (3).

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἀλληλένδετος μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον· δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἐνῷ μισεῖ τὸν πλησίον (4)· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, καὶ τὸ ἐναντίον, ἰκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν πλησίον εἶναι ὡς νὰ ἀγαπᾷ αὐτὸν τὸν Θεόν. Τοῦτο μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅπου τοὺς εὐεργετήσαντας τὸν πλησίον θεωρεῖ ὡς εὐεργετήσαντας αὐτὸν τὸν ἴδιον· «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (5).

Ἡ ἀγάπη αὕτη πρὸς τὸν πλησίον πρόπει νὰ ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς, «ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν» (6). Παράδειγμα δὲ τῆς τοιαύτης ἀγάπης μᾶς ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ὁ ὁποῖος ἤρχετο διὰ τοὺς σταυρωτάς του.

Ὁ Σωτὴρ ὅταν ἐδίδαξε νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὡς τὸν

1) Ματθ. ΚΒ', 39.

2) Λουκᾶ Ι', 30 κ. ε.

3) Ἰωάν. ΙΓ', 35.

4) Α' Ἰωάν. Δ', 20 κ. ε.

5) Ματθ. ΚΕ', 40.

6) Ματθ. Ε', 44.

ἑαυτὸν μας προϋπέθετε τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ σέβεται ἑαυτὸν, ὡς δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν του, νὰ ὁμοιάσῃ πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς ἑαυτὸν δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια καὶ νὰ καταντᾷ φιλαυτία, ἀλλὰ νὰ συμβαδίζει ἁρμονικῶς μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον.

§ 36. Ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς.

Μετὰ τὸν Θεὸν πρέπει νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας, διότι αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τὴν ζωὴν, αὐτοὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μόρφωσίν μας, αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τόσα δείγματα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως.

Διὰ τοῦτο μετὰ τὰς τέσσαρας πρώτας ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι μᾶς διδάσκουν τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα, ἡ πέμπτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει τὸ καθήκον μας πρὸς τοὺς γονεῖς, μετὰ τὰς λέξεις : «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου».

Ὅταν λέγωμεν τιμῆν πρὸς τοὺς γονεῖς ἐννοοῦμεν πάντα τὰ πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα, δηλ. ἀπόλυτον σεβασμὸν, ὑπακοὴν καὶ εὐγνωμοσύνην· ἡ τιμὴ δὲ αὕτη πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τόσον εἰργάσθησαν, ἐκοπίασαν καὶ ὑπέφεραν δι' ἡμᾶς καὶ τόσον μᾶς ἠγάπησαν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν αἰσθάνεται ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται κἂν ἄνθρωπος. Τοῦναντίον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς βλέπομεν νὰ θεωρῆται ὡς μεγίστη ἀρετὴ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα τέκνων εὐσεβῶν, ὡς τὸν Ἰωσήφ, τὴν Ρούθ, τὸν Τωβίτ, βλέπομεν δὲ πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ τέκνα τὰ εὐσεβῆ πρὸς τοὺς γονεῖς τὼν ἠτύχησαν εἰς τὴν γῆν καὶ ἠγαπήθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἐνῶ τοῦναντίον εἶδαμεν τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀσεβὴς πρὸς τὸν πατέρα του Δαυὶδ.

Ἀπὸ δὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης ἔχομεν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα παράδειγμα σεβασμοῦ καὶ τιμῆς πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ὅχι μόνον «ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς» (1), ἀλλὰ καὶ ὅτε ἦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ὑπέφερε τὰ φοβερότερα τῶν μαρτυριῶν, διὰ τὴν ἁγίαν Μητέρα του ἐφρόντισε καὶ παρεκάλεσε τὸν Ἰωάννην νὰ τὴν περιποιῆται ὡς μητέρα του. Τὸ θέλημά του ὑπέτασσε διαρκῶς εἰς τὸ θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρός του καὶ εἰς χεῖρας Αὐτοῦ παρέδωκε τὸ πνεῦμά του ὅταν ἀπέθνησκεν.

Καὶ διὰ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μας ὀφείλομεν ἰδιαιτέραν ἀγάπην καὶ φροντίδα.

Τιμὴν ὀφείλομεν καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἅξιους τιμῆς καὶ μάλιστα πρὸς ὅσους φροντίζουν διὰ τὴν ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν μας ὅηλ. πρὸς τοὺς κηδεμόνας, τοὺς διδασκάλους, τοὺς εὐεργέτας καὶ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι εἶναι διάκονοι τοῦ Θεοῦ «εἰς τὸ ἀγαθόν» (2).

§ 37. Ἡ φιλοπατρία.

Βαθυτάτην τιμὴν καὶ ἀγάπην ὀφείλομεν εἰς τὴν μητέρα ὄλων τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τὴν δοξασμένην πατρίδα μας, τὴν Ἑλλάδα. Πρέπει μὲ κάθε τρόπον νὰ φροντίζομεν νὰ κάμωμεν πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς δόξαν καὶ εἰς τιμὴν τῆς.

Τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν. Εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶδαμεν ὅτι ὅταν ὁ Ἰακώβ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπου ἔμεινεν εἴκοσιν ἔτη, ἓνα πόθον εἶχε, πῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτήν. Ἡ τελευταία θέλησίς του, ὅταν ἔζη κατὰ τὸ γῆρας του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἦτο νὰ ταφῇ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ὅπου καὶ ἐτάφη ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ υἱὸν του Ἰωσήφ. Εἶδαμεν πόσον ὁ Μωϋσῆς ἠγάπα τοὺς συμπατριώτας του καὶ ὅτι εἰς ὄλον του τὸν βίον εὐεργάσθη διὰ τὴν εὐτυχίαν των. Εἶδαμεν τί νοσταλγίαν διὰ τὴν πατρίδα του ἠσθά-

1) Λουκ. Β'. 51.

2) Ρωμ. ΙΓ', 4.

νοντο οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν· τί πατριωτισμὸν ἔδειξαν κατὰ τοὺς διωγμοὺς Ἀντίχου τοῦ ἐπιφανοῦς καὶ τί παραδείγματα ἡρωϊκῆς αὐτοθυσίας μᾶς ἔδωκεν ὁ Ἑλεάζαρος καὶ ἡ μήτηρ μετὰ τὰ ἑπτὰ τέκνα τῆς.

Εἰς δὲ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶδαμεν τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τοῦ Σωτῆρος διὰ τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος. Λέγει ὅτι ἐστάλη διὰ τὴν νῦν σωσθῆναι τοὺς ὁμοεθνεῖς τοῦ Ἰσραηλίου· τὰ θαύματά του πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνονται· εἰς τοὺς μαθητάς του συνιστᾷ νὰ κηρύξουν πρῶτον πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν λυπεῖται διότι βλέπει τὴν διαφθορὰν τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ πόνον βαθὺν βλέπει τὴν κακίαν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας προβλέπει τὸ οἰκτρὸν τέλος.

Ἰδιαίτερος δὲ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες διδασκόμεθα νὰ ἀγαπῶμεν τὴν ἔνδοξον Πατρίδα μας καὶ νὰ θεωρῶμεν τιμὴν καὶ δόξαν μας ὅτι εἴμεθα Ἕλληνες, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐθεώρησε δόξαν του ὅταν ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐξήτουν νὰ τὸν ἴδουν· τότε εἶπεν ὁ Σωτὴρ ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα διὰ νὰ δοξασθῇ (!).

§ 38. Τὸ καθήκον πρὸς τὴν ζωὴν.

Ἐκαστος ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη, ὅπως εἶδαμεν, ἀπὸ τὸν Θεόν, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ· ὥστε εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν τὴν ζωὴν μας καὶ Αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος αὐτῆς.

Μέριστον λοιπὸν ἀμάρτημα διαπράττει κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν τοῦ δημιουργήματος Αὐτοῦ, διότι τοῦτο φέρει τὴν εἰκόνα του καὶ ἔχει ὑψηλὸν προορισμὸν νὰ τοῦ ὁμοιάσῃ. Ὁ φονεὺς ὅμως δὲν ἀμαρτάνει μόνον κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀμαρτάνει βαρύτερα κατ' ἐκείνου, τὸν ὁποῖον φονεῦσι, διότι τὸν στερεῖ τὴν ζωὴν, τὸ ὑψιστον ὑλικὸν ἀγαθόν, τὴν προϋπόθεσιν παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ· ἀμαρτάνει ἐπίσης κατὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ φονευθέντος, ἢ ὁποῖα χάνει μέλος προσφιλὲς ἢ

1) Ἰωάν. ΙΒ', 20 κ. ἑ.

καὶ προστάτην ἁμαρτάνει κατὰ τῆς Πολιτείας, διότι τὴν στερεῖ ἓνα πολίτην, καὶ τέλος ὁ φονεύων ἁμαρτάνει βαρύτερα πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, διότι ἀποβαίνει μισητὸς εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ καθιστᾷ τὸν βίον του ἀβίωτον. Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ φόνος ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς τὸ μέγιστον ἔγκλημα.

Φονεὺς εἶναι ὄχι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φονεύει ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θέλησίν του γίνεται αἷτιος φόνου.

Καὶ ἡ αὐτοκτομία εἶναι ἔγκλημα ὅπως ὁ φόνος· μαρτυρεῖ δὲ αὕτη ἐγωϊσμόν, ἀφοῦ ὁ αὐτοκτονῶν, διὰ ν' ἀποφύγη τὰς συνειδήσεως τῆς ἰδίας ἀπερισκεψίας, ἢ ἀτυχίας, ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν λύπην, εἰς τὴν ὁποίαν βυθίζει τὴν οἰκογένειάν του· δεικνύει δὲ συγχρόνως καὶ ἔλλειψιν ἐλπίδος πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτοκτονεῖ ὄχι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ βίαιον τρόπον θέτει τέλος εἰς τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος καταστρέφει τὴν ὑγίαν του μὲ ἀσωτείας ἢ μὲ κακὸν βίον.

Ἐπάρχουν καὶ περιστάσεις τινὲς κατὰ τὰς ὁποίας ὁ φόνος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔγκλημα· π. χ. ἐάν τις φονεύσῃ χωρὶς νὰ ἔχη τὸ λογικόν του ἢ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ εἰς ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας ἢ διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν του, ἢ ὁποία κινδυνεύει. Ὅχι δὲ μόνον δὲν εἶναι ἔγκλημα, ἀλλὰ τοῦναντίον ἡρώϊσμός εἶναι ὁ φόνος καὶ ἡ αὐτοθυσία χάριν τῆς πατρίδος εἰς τὸν πόλεμον.

Τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς διδάσκει ἡ ἕκτη ἐντολή· «οὐ φονεύσεις». Ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν συμπληρώνει τὴν ἕκτην ἐντολήν καὶ διδάσκει ὄχι μόνον νὰ μὴ φονεύωμεν ἀλλ' οὔτε νὰ ὀργιζώμεθα ἢ νὰ ὑβρίζωμεν ἢ νὰ μισῶμεν τὸν ἄλλον, διότι ἀπὸ τὴν ὀργήν, τὴν ὑβρίν ἢ τὸ μῖσος δύναται νὰ προέλθῃ φόνος. «Πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν» (1).

Δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ φονεύωμεν ἢ νὰ μὴ παραβλάπτωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ πράττωμεν ὅ,τι συντελεῖ εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐτυχίας τοῦ πλησίον καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων.

Ὅχι δὲ μόνον πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ

1) Α', Ἰωάν. Γ' 15.

ὄντα τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ αὐτὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ὁποῖα Αὐτὸς προνοεῖ, πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν σκληρότητα· τὸ ὑνάτιον πρέπει νὰ φερόμεθα πρὸς αὐτὰ μὲ εὐσπλαγγίαν, διότι ὅπως λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, ὁ ἀγαθὸς λυπεῖται τὰ ζῶα (1).

§ 39. Τὸ καθήκον πρὸς τὴν τιμὴν.

Ἡ τιμὴ εἶναι πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν νὰ πράττωμεν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ προσβάλλῃ τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον καὶ νὰ δυσφημήσῃ καὶ νὰ ἀτιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν μας· διότι ἄνθρωπος, τοῦ ὁποῖου ἡ τιμὴ ἔχει προσβληθῆ, δὲν δύναται νὰ ζήσῃ εὐτυχῆς εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ἰδιαιτέρως δὲ πρέπει νὰ σεβώμεθα τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν ἐκάστου, διότι αὕτη εἶναι ἡ βάσις τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας. Τοῦτο διδάσκει ἡ ἐβδόμη ἐντολή : «οὐ μοιχεύσεις».

Πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ὅχι μόνον πᾶσαν πρᾶξιν μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ προσεβάλλετο ἡ τιμὴ τοῦ ἄλλου ἢ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πάντα ψευδῆ λόγον κατὰ τοῦ ἄλλου, ἢ ἀπὸ κακίαν ἢ ἀπὸ ἐπιπολαιότητα, διότι πολλάκις ἡ συκοφαντία δύναται νὰ φέρῃ τὴν καταστροφὴν. Εἶδαμεν πῶς, χάρις εἰς τὴν συκοφαντίαν τῆς συζύγου τοῦ Πετρεφῆ, ὁ Ἰωσήφ, ἄν καὶ ἀθῶος, ἐφυλακίσθη μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ψευδομαρτύρων· πῶς ἐπίσης διὰ ψευδομαρτυρίας πρὸ τοῦ Καϊάφα κατεδικάσθη αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἰς θάνατον. Δι' αὐτὸ ἡ ἐννάτη ἐντολή διδάσκει : «οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Ἐπιπλέον πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν πᾶσαν πρᾶξιν ἢ πάντα λόγον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ προσβληθῆ ἡ τιμὴ, ἀλλὰ καὶ νὰ φρονιζώμεν μὲ κάθε τρόπον διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ πλησίον καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας. «Φροντίσον περὶ ὀνόματος· αὐτὸ γὰρ σοι διαμένει ἢ χίλιοι μέγαλοι θησαυροὶ χρυσοῦ». (2).

1) Παροιμ. ΙΒ'. 11.

2) Σοφία Σεράρχ. ΜΑ'. 15.

§ 40. Τὸ καθήκον πρὸς τὴν περιουσίαν.

Μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ περιουσία, μὲ τὴν ὁποῖαν δύναται ἕκαστος νὰ φροντίξῃ διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Δι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἡ ἕκτη ἐντολὴ διδάσκει τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἑβδόμη τὸν σεβασμὸν τῆς περιουσίας ἑκάστου : «οὐ κλέψεις». Ὁ ἄνθρωπος πρέπει μὲ ἐντιμὸν τρόπον νὰ ἀποκτᾷ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του, εἶναι δὲ τοῦναντίον μέγιστον ἁμάρτημα νὰ θησαυρίζῃ κανεὶς εἰς βάρος τοῦ ἄλλου. Κλέπται δὲν εἶναι μόνον ὅσοι ἀφαιροῦν ξένον χρῆμα ἢ πράγμα, ἔστω καὶ ἀσήμαντον, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι διὰ τὸ συμφέρον των ὀπωσθήποτε ἀπάτοῦν ἢ ζημιώνουν τὸν πλησίον ἢ τὸ δημόσιον. Ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ προφυλάσσεται πολὺ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας, διότι δύναται νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς πολλὰ κακὰ ἀπὸ φιλοχρηματίαν κινούμενος ὁ Ἰούδας ἐπρόδωσε τὸν θεῖον Διδάσκαλόν του δι' ὀλίγα ἀργύρια. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τῆς φιλαργυρίας, ἡ σπατάλη καὶ ἡ ἀσωτεία, εἶναι μέγιστον ἁμάρτημα· πῶς δύναται νὰ κατανήσῃ ὁ ἄσωτος βλέπομεν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγαρκῆς καὶ ἐγκρατῆς καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ τὰ ξένα πράγματα, διότι ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ μήτηρ πάσης κακίας, ἐκ τῆς ὁποίας δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ κλοπὴ καὶ ὅσα ἄλλα κακὰ. Δι' αὐτὸ ἡ δεκάτη ἐντολὴ συμπληρώνει τὴν ὀγδόην καὶ διδάσκει ὅχι μόνον νὰ μὴ κλέπτωμεν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐπιθυμῶμεν ὅτι ἀνήκει εἰς ἄλλον : «Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῶ πλησίον σου ἔστιν». Ὁ Σωτὴρ συμπληρώνει τὴν ὀγδόην καὶ δεκάτην ἐντολὴν καὶ διδάσκει ὅχι μόνον νὰ μὴ κλέπτωμεν καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν ξένον πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐλεῶμεν τὸν πλησίον· καὶ νὰ θησαυρίζωμεν τοιουτοτρόπως οὐράνια ἀγαθὰ.

«Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» (').

1) Ματθ. Ε', 7. Οἱ μαθηταὶ ἐνταῦθα δεόν νὰ ἐκμάθωσιν ἐν συνουσίᾳ ὁλόκληρον τὸν δεκάλογον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν Κατήχησιν ἐμάθαμεν τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ τί πρέπει νὰ πράττωμεν, Ἄς ἐπικαλεσθῶμεν λοιπὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς φωτίζη, ὥστε νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ πράττωμεν ὅ,τι πρέπει, διότι ἡ τήρησις τοῦ θείου νόμου εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἀληθινῆς ἐπιτυχίας· «Τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολάς φύλαττε, ὅτι τοῦτο πᾶς ὁ ἄνθρωπος» (1).

1) Ἐκκλῆσ. ΙΒ', 13.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὅρισμός και διαίρεσις τῆς ὀρθοδόξου χριστ. Κατηχήσεως	Σελ	3
2. Περί ὀρθοσκείας		3
3. Περί τῶν πηγῶν τῆς χριστιαν. ὀρθοσκείας (ΑΓ—ΙΠ)		4
4. Ἐκκλησίαι, αἵρέσεις, σχίσματα.		9

ΜΕΡΟΣ Α΄.—ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

5. Περί τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως		9
6. Κείμενον και ἔρμηνεία τοῦ α' ἄρθρου τοῦ συμβόλου		10
7. Οὐσία και ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ		10
8. Ἡ ἅγια Τριάς.		10
9. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου		13
10. Ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου		14
11. Ἡ ἀρχέγονος κατάστασις και ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων		15
12. Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος.		16
13. Τί διδάσκει τὸ σύμβολον περὶ τῆς θεότητος και τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ		17
14. Ἡ διδασκαλία και τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος		18
15. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος		20
16. Ἡ ἀνάστασις, ἡ ἀνάληψις και ἡ β' παρουσία τοῦ Σωτῆρος		20
17. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος		21
18. Περί ἐκκλησίας		22
19. Περί μυστηρίων		23
20. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος		24
21. » » » χρίσματος.		26
22. » » » τῆς μετανόιας ἢ ἔξομολογήσεως		26
23. » » » θείας εὐχαριστίας ἢ μεταλήψεως.		27
24. » » » τοῦ εὐχελαίου.		28
25. » » » γάμου		28
26. » » » τῆς ἱερωσύνης.		29
27. Τὰ μυστήρια εἰς τὴν δυτικὴν και διαμαρτυρομ. Ἐκκλησίαν		30
28. Περί τῆς μελλούσης κρίσεως και τῆς μελλούσης ζωῆς.		31

ΜΕΡΟΣ Β΄.—ἨΘΙΚΟΝ

29. Περί τοῦ δεκαλόγου.		33
30. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια		34
31. Ἡ προσευχή		35
32. Ἡ Κυριακὴ προσευχή		36
33. Περί τῶν εορτῶν.		38
34. Πῶς πρέπει να μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ		39
35. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον και τὸν ἑαυτὸν μας.		40
36. Ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς.		41
37. Ἡ φιλοπατρία.		42
38. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ζωὴν.		43
39. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν τιμὴν.		45
40. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν περιουσίαν		46
Ἐπίλογος.		47

Ἄριθ. Πρωτ. 30.342
Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17ῃ Ἀυγούστου 1918.

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Δ. Μπαλῶνον

Συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων

Ἀνακοινῶμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ἀποφάσεως τῇ 25 τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδόθεισης καὶ τῇ 2 τοῦ ἰσταμένου δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 51 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη, ἀπὸ τοῦ προσηοῦς σχολικοῦ ἔτους 1918—1919 καὶ ἐφεξῆς τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ἐν χειρογράφῳ ὑμέτερον βιβλίον «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ» διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς γ' τάξεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν τάξεων τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαίδευσως. Ὑποχρεοῦσθε δὲ ὅπως πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἐν ταῖς σχετικαῖς ἐκθέσεσι τοῦ συμβουλίου περιλαμβανομένας ὑποδείξεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
ΔΗΜ. ΔΙΓΚΑΣ

• *N. Δ. Τσιριμῶκος*